

II
C 26849
c.

80 br.

74.
1867

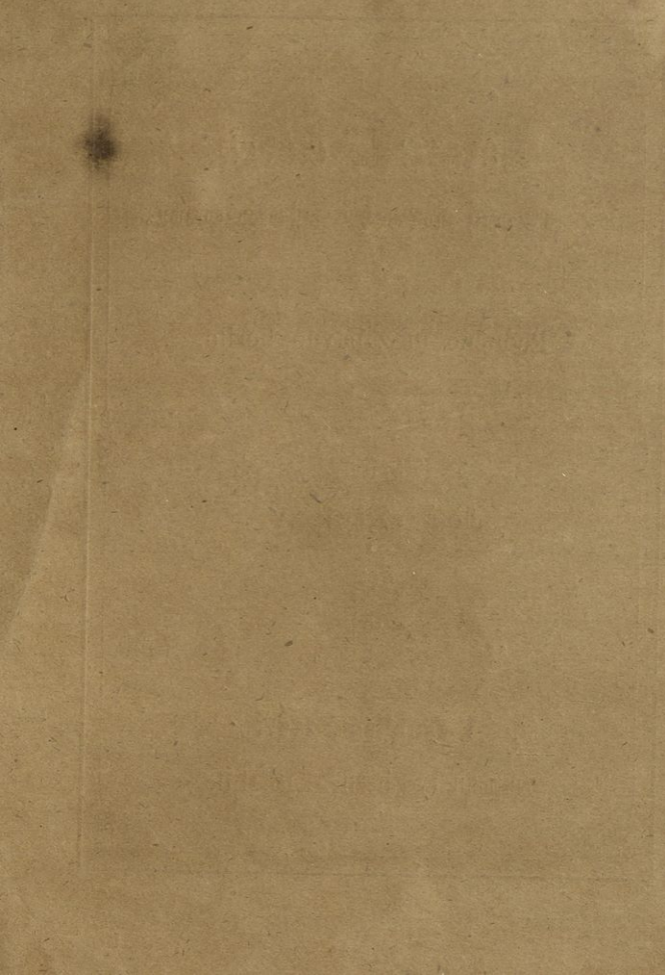
Narava in človek
v svoji pravi zložnosti.

Podučno in zabavno berilo.

Spisal
Jož. Živkov.

V Ljubljani, 1867.

Natisnil in založil J. R. Milic.

Narava in človek

v svoji pravi zložnosti.

Podučno in zabavno berilo.

~~~~~  
Spisal

Jož. Živkov.



V Ljubljani 1867.

~~~~~  
Natisnil in založil J. R. Milic.

Always in bloom

v avoju pravi slovnost

Redeno in zaprevo belega

100. Zvez

V. M. M. M. M.

Redeno in zaprevo belega

030055791

Narava in človek

v svoji pravi zložnosti.

Spisal Živkov.

1.

Neštevilne in prečudno različne so stvari božje. Učeni še vedno kako neznano zasledijo. Vse stvari, žive in nežive, je Bog človeku podložil, naj bi mu služile v korist in veselje. Krotkeje in njemu bolj podobne ima kaj rad. Pa tudi človeku so nekatere posebno vdane in pokorne, kar očitvidno kaže, da ga čutijo in priznavajo svojega gospoda, varha in pomočnika. Tudi naj silneje zveri se ga redoma spoštljivo ogibljejo, včasih pa vendar iščejo njegove pomoči. Te lepe prirojene priverženosti in podložnosti do namestnika božjega na zemlji ne prezira in ne zabi človek, temuč ravná spodobno, vljudno in miloserčno z živalimi.

Neki svetniki in svetnice, kakor sv. Fran-

čišek Asisijan, Bonaventura, Roza Lijmajska itd., so se kaj prijazno in pošteno do njih obnašali, živali pa vzajemno tudi izvanredno krotko in zaupno proti njim. Francišek Asisijan je celó vse stvari imenoval svoje bratce in sestrice.

Da se ta razmera prav presodi, je neogibljivo potrebno na dvojno vprašanje dobro odgovoriti: 1. Ali so uboge stvari, posebno pa ljubejše živali, zares take prijaznosti in časti vredne? ali so Francišek Asisijan in druge mu sorodne duše prvih keršanskih časov prav ravnale? ali je njihova ljubezen do živali le zgolj otroška igrača, ktera se ne zлага z zdravo pametjo? in 2. ali poterjuje tudi skušnja in naraivoslovje, da so živali včasih človeku zares tako krotke in podložne, kakor se večkrat bere v življenji svetnikov, ali pa soto same bose pravljice in domišljije?

Gledé tega so vse sicer človeške misli še navkriž. Sirovi in prevzetni človek zaničuje žival, zasmehuje miloserčnost do nje, ker mu blaga resnica ni serca omečila ali mu ga je kriva omika okamenela. Taki ravná prerad nečloveško z živaljo.

Drugi pa žival preveč povišujejo in jo stavijo s seboj v eno versto rekoč: „Človek je tudi le žival, če ravno iz med vseh prva in naj popolnejša“. Tega pa ne terdijo iz ljubezni in čislanja do živali, temuč da bi lože rekli: „kakor je živali po smerti na veke konec, tako bo tudi človeka, ker sta si oba jednaka — oba brez neumerljive duše“. To so nesrečni neverneži in votli snovarji.

Taka grozna zmota straši preboječe verne, in da bi jo bolj lahko zaterli, si prizadevajo dokazati, da žival človeku nikakor ni podobna, temuč toliko različna od njega, kakor pekel od nebes. Po takem pa nehoté podpihavajo zaničevanje in terpinčenje živalij.

Vse drugače pa govori božja beseda. Že v starem zakonu je več zapoved živali v korist. Ena veli: „Volu, kateri ti mlati, ne zaveži gobca“; druga: „Oslu ali volu, kateri obleži, pomagaj na noge“; „zašlega osla priženi svojemu sovražniku domú“. Modri mož pravi: „Pravičnega skerbi njegova žival“. Naj globokejega pomena pa so besede sv. aposteljna Pavla do Rimljanov (8, 18.): „Stvar željno čaka razodenja božjih otrok, ker je stvar nečimernosti pod-

veržena, ne iz svoje volje, ampak za-
voljo tistega, kateri jo je podvergel v
upanji, da bo tudi stvar rešena iz suž-
nosti in popačenja v častitljivo pro-
stost otrok božjih. Vemo namreč, da
zdaj vsa stvar zdihuje in stoka, kakor
na porodu“.

Tu sv. Pavel oznanuje, da bo tudi stvar re-
šena iz sužnosti in povzdignjena v častitljivo
prostost otrok božjih; za tega voljo željno čaka
in upa razodenja. Otroci božji pa se razode-
vajo in kažejo v svetnikih in svetnicah božjih
In zares so nekteri, p. sv. Francišek Asisijan,
angel v človeški podobi, začeli stvari, posebno
čutne živali, djansko spregati iz žalostnega suž-
nega jarma in ž njimi bratovsko ravnati; in
one, sluté in čuté si približajočo rešenje, so se
proti tem „otrokom božjim“ vse drugače obna-
šale, kakor proti drugim ljudem. Vračala se je
pervotna, lepa vesela složnost med človekom in
živalijo, kar bomo pozneje v prečudnih dogod-
kih občudovali in tudi vidili vterjeno po očitni
skušnji in učenem naravoslovji.

Še višjo srečo in čast prerokuje za stvari

sv. Janez vskriv. razodenji (5, 12). Popisovaje slavo umorjenega jagnjeta pravi: „Vredno je jagnje, katero se je dalo umoriti, da dobi oblast, in obilnost, in modrost, in moč, in čast in slavo. In vse stvari na nebu in zemlji in pod zemljo in v morji sem čul govoriti: „Sedečem na prestolu in jagnjetu slava, dika in veličast“! Po tem skrivnostnem prerokovanju bodo na koncu sveta vse stvari deležne božje hvale, tedaj tudi živali, kakor cerkveni očaki Krizostom, Teofil, Ambrož, Hilari i. t. d. te besede sploh razlagajo.

2.

Skusimo tej čudovitni razmeri nekoliko do jedra pogledati!

Stvarnik je človeka postavil gospoda sveta in mu vse stvari podvergel, žive in nežive. Ob to gospodstvo ga je greh pripravil; pa v Kristusu, božjem sinu, gledamo to gospodstvo čez vso naravo, čez vetrovje in morje itd. To čudovitno moč je on popolnoma svojim učencem izročil, vernim pa še večjo oblast obljubil. (Jan. 14, 12; Mat. 21, 21. Mark. 16, 17.) V apost.

djanji, kakor tudi v življenji poznejših svetnikov in katoliških učencov poganskih narodov beremo prečudne dela. Pervi Jezuiti, pravi učenci Jezusovi, so skoro vse čudeže opravljali, kakor on sam. Frančišek Ksaver je tudi nevihte krotil. (Orlandini, prvi Jezuiti.)

Sv. Roza Limajska je živela v neki čudoviti zavezi z naravo, kateri gola učenost ne vé ne imena, ne pomena. Na primer: Troje rožmarinov ji je lepo rastlo. Kraljica si sprosi enega, in ga dá v svoj vert presaditi. Ali tu hipoma vsahne in zvene. V prejšnji vertec nazaj presajen, se četerti dan oživi, in je lepši, kakor prej. — Trije veršički so se ji sred zime po želji čez noč pred Katarinovem razcveteli, da bi lahko olepšala kip te svetnice.

Stopivša za rano v svoj vertec, povabi svetnica v sveti pobožnosti vse rastline k hvali božji. In vse so se zrašale, kakor izdramljene so se priklanjale in prijazno šumljale. —

Sv. Rigobertu je Pipin podaril toliko zemlje, kolikor bi je na dan obhodil. Od tega dne je to zemljišče sploh lepo čversto zelenelo, naj se je okolici po uimi ali zimi kakorkoli slaba go-

dila. — Večkrat se je primerilo, da so drevesa in cvetice, ktere so sv. ljudje radi imele, začele očitno medleti po njih odhodu ali smerti. —

Čuden vpliv do neživih stvari imajo tudi nekteri mesečni. Kdo mu vé mero in konec? Neka cerkvena ura je po krivem bila $\frac{1}{2}$ 6 mesto $\frac{3}{4}$ 6. To razdraži nekega mesečnega dečka, in on ji zapové in jo prisili, da še koj enkrat bije, in sicer prav.

Pri takih prikazkih se človek nehoté spominja čarovere starih in prestarih časov, mogočnih čarovnikov, čarovnic, vurčenja, hudega očesa i. t. d. Kam je tako oko pogledalo, je vse poparilo. Zdaj prašamo: Kaj je studenec teh vesoljnih vraž? Kalna mračna zavest tistega nekdanjega gospodstva, ktero sta duh in volja človeška imela čez naravo; in še ga neko trohico zdaj imata v posebno sposobnih osebah. Če pa se ta navirljiva moč obodri in druží z višjo močjo in voljo stvarnikovo, kakor je pri svetnikih in svetnicah, še tolikanj več premore. Utegne se speti do tiste zmožnosti, ktero ima Jezus na misli, ko govori od vere, ktera predstavlja bregove.

Pa koliko še vemo od narave? Raje verjemo pijani, slepi učenosti, in bolj smo hladni do narave, in tim več nam skriva svoje jedro in bitje; raji ga odgrinja pobožnim, priprosto vernim sv. dušam. „Kedar je sv. Frančišku Asis. serce prekipelo iskrene ljubezni, je prehajal polje in nagovarjal setve, drevje, cvetice, mesec in zvezde, — vse te svoje bratce in sestrice, kakor je stvari imenoval, — naj bi mu pomagale slaviti in hvaliti Boga. Vse so mu živele in čutile, in če ne, bi jih rad oživil in hvale navdajal. Njegov pobožni učenec Il je cvetice tako rad imel, da jih je jokaje objemal in poljuboval. Pri ogledovanji cvetic je bil sv. Peter Alkantarski ves zamišljen, in sv. Ignaci priserčno ginjen.

Tako utegne blagočutnim dušam narava kaj več razodevati, kakor iztuhta iz nje merzla pamet.

3.

Ozrimo se k dušnemu gospodstvu, ktero ima človek čez živali, ali ga utegne imeti. V tem okrožji je dokaj čudnega, skrivnega, sočutnega in posebnega, kar navadna pamet ne vé do

dlake razcepiti. Takošne skrivnosti so, p. s samo besedo ali s samim pogledom živali ukrotili ali jih panati *), ali jih s tem, da se jih čutno gleda, zazibati v nekako spanje. To pa se more zgoditi le pri boljših živalih, kakor pri opicah, psih, mačkah i. t. d. Znano je, da nekteri živali človek lahko mahoma ukrotí, in jih naučí čudovitih umetnosti, drugi pa skoro ničesa. Neki grek je zdivjanega bika s samo besedo tako ukrotil, da ga je lahko na traku dalje gnal. Neki kmet je naj bolj divjega konja ukrotil, da se ga je le dotaknil. Nasproti se pa tudi namerijo taki ljudje, ktere skoro vsak pes popade in vsak konj udari. Prigodí se tudi, da čisto divji jeleni, serne, lesice i. t. d. obstojé pred človekom, ali se mu pridružijo in ž njim grejo, pa ne zato, ker bi bile morda lačne, ali, ker se ga bojé. Gosí in drugi ptíci so včasi čudovito prijazni, nekterikrat iz hvaležnosti, nekterikrat pa iz bolj skrivnostnih vzrokov. **) Papige ali

*) To storí celó kača ropotača pri manjih stvareh, da nehoté pred njo obtsojé.

**) Levi so za prejete dobrote tako hvaležni, da niso več divji, in človeku dobrotniku vse dni strežejo, kakor se bere od Bajardovega leva ali tistega rimskega beguna i. t. d.

papagaji imajo nekte re ljudí kaj radi, drugih pa ne morejo viditi. Taka je tudi z bčelami.

Neki Lah je ukrotil in podučil več različnih rib. Na njegov ukaz so priplavale k njemu, se na okrog gonile, ali pa se nazaj vračale. Požrešna šuka je na povelje zgrabila kako ribico, jo v lapah prinesla in na njegovo besedo zopet mirno izpustila. Celó tigri in levi se dajo krotiti, berzdati, sedlati in vpregati.

Če take reči morejo storiti že posvetni ljudje, zakaj bi ne verjeli tega, kar se bere od svetnikov in svetnic božjih? Če se že v navadnem življenji prikazujejo take čudne reči, koliko več je mogoče to pri svetnikih, kateri so se ljubeznjivo in milo pečali z živalimi!

Če že žival sploh sluti in čuti človeško gospodstvo, jo višje čuti pri svetih in blagih dušah. Pri Gubji je nekđaj volk hudo davil in razsajal. Prebivavci se ravno oborožujejo in pripravljajo na to zver, ko jih sreča sveti Francišek. Ta jih zaverne, in jim reče, da bode sam strahoval volka, kateremu gre brez orožja naproti. Ko volk svetnika zagleda, koj priteče k njemu, in se ves krotek uleže k njegovim nogam. Svet-

nik se potem, kakor se bere, „s bratom volkom“ pogodi, in gre popolnoma krotek ž njim v mesto. Tu ga pustí mestnjanom, naj zanj skerbé, in reče, da jim ne bo nič žalega storil. Dve leti mestjani volka lepo redé, in ko pogine, ga težje pogrešajo, kakor kako drugo domačo žival. — Zanimivo je, da so živali mesečnim ljudem kaj vdane. Človeka, ki je mesečno zamaknjen, ima mačka kaj rada, se ob njega gladi i. t. d. Posebno znamenit v dušnem oziru je bil najdenček Kašpar Hauser. Zgolj mlečnih jedí privajen je bil močno magnetičen in mesičen. Ptuja mačka ga je zeló rada imela. Vedno ga čaka, in ko pride, se mu gladi in ž njim igra, kakor z nobenim drugim domačim. Vsa drugača pa se mu je kazala in obnašala potem, ko je začel jesti mesene jedila. Zginjalo je tedaj njegovo mesečno zamaknjenje in magnetičnost. Mesene jedila ga slabé in topé. Njegov život ni bil več tako živahen in nježen; tudi njegov duh peša, ter ni več nenavaden, temuč ves navaden človek, kakor drugi. Od tega časa ga tudi živali ne čislajo bolj od drugih ljudi.

4.

V prav prijazni zavezi živi človek tudi lahko s takimi živalimi, ktere so po svojem životu od njega jako različne, posebno z bčelami. Bčele poznajo svojega gospodarja ravno tako dobro, kakor ena drugo; ako pride ktera v sosedni ul ali panj, jo domače koj izpodijo; če pa gospodar polne peščice bčel iz enega ula v drugega predeva, so si koj dobre — gotovo le zavoljo gospodarja. Pa vsakemu gospodarju niso tako pokorne in vdane, temuč le nekim — bi rekel, izvoljenim ljudem, ktere častijo kakor svojo matico. Neki ljudje so jim očitno zoperni, drugih se koj privadijo, in jih potem vedno rade imajo. Kdor pa se potí ali se jih bojí, tistemu se ne dajo mirno spravljati. Labat pravi, da je v zahodnji Afriki dobil človeka, ktereга so imeli za bčelskega kralja, ker so bčele povsod za njim letale, in so se mu na glavo, rame in roke usedale. Pri sv. Cirilu se bere, da so nekđaj na Egiptovskem bčele imele svoje pastirje, ravno kakor ovce; na žvižg so izletale in se vračale; vse v eni vezi so šle za svojim pastirjem, kamor mu je bilo drago.

V francoski knjigi „Naravni čudeži“ se bere sledeča povest: „Blizo Nant je neka gospa v lepem poletji na svojem gradiču prebivala in tu dosti bčel imela. Pri teh ljubih stvaricah je bila močno rada in za tega voljo vse storila, kar jim je bilo ljubo. Majnika l. 1777. zbolí in umerje v Nantu. To dobo preminejo vse njene bčele od gradiča, priletijo v mesto, se usedejo na rako (mertvaško trugo) svoje dobrotnice, in ostanejo tu, dokler se pogreb ne začinja. En sosed hití na gradič in najde vse ule prazne“. Ta prikazen je kaj čudna in neobična. Zraven svoje ljubezni in zahvale do svoje dobrotnice in matere razodevajo te živalice svoje skrivnostno znanje njene smerti in merličnega počivališča“. — Kjer so taki zgodovinski dokazi, kdo bi še dvomil? Sv. Modomnoha je več rojev na Irsko spremljalo. Danešno naravoslovje že davno spozná, da žaževke ne služijo neogibljivo svojemu nagonu, temuč da vejo napravljati svoje satovne pogače — močno različne od navadnih, — če to tirja kaka posebna sila, potreba ali okolnost. Vhod zagradijo n. p. s satovjem, da se ovarjejo mračnih metuljev ali sfinksov. V

Delfiji so iz voska sozidali tempelj Apolov, v Altenburgu hišico za sv. rešnje telo itd. Očitno je, da ne delajo po samem nagonu, temuč tudi po neki pameti — v sili celó iz drugega gradiva, kakor po navadi. Stoteri prigodki od tega so po knjigah zapisani.

5.

Veliko važnost v dušoslovni vedi ima delfin ali pliskavica. Starodavni pisavci ne morejo prehvaliti njegove ljudomilosti in zaupnosti. Če je sihdob dosti drugače, ni temu kriva ta ljudoljubna riba, temuč slabo človekovo obnašanje do stvari, posebno do živali. Njegovo grozno trinoštvo plaši in divjá živali.

„Delfin“, piše naj starji gerški pesnik Pindar, „štimá glasbo, pred vsem pa žveglo, zato se mu pravi žvegloljub“. Plutarh pravi v svojih gostijah sedmerih modrijanov: „Pač vsi vemo, da to ribo glasba mika. Na petje in žveglanje priplavajo k barkam, in kraj njih vesele poskakujejo. Tudi rade plavajo z otroci in se z njimi igrajo. Za tega voljo, če ravno ni prepovedi, jim tudi nikdo ničesa ne stori, jih

nikdo ne lovi; samo če v sake zajdejo in lov motijo, jih našeškajo, kakor stočne otroke, in jih spodijo“. Od njih se pripovedujejo komaj verjetne, prečudne pripovedi. Samo neke omenim. Za cesarja Avgusta so spustili v lukrinsko jezero vlovljenega delfina. Tu se mu močno prikupi neki deček, kateri mu je kruh drobil. Priplaval je tudi iz globočine, kader koli ga je deček klical: „Šimon“; mu je jedel iz pešice, se mu dal jezdit, in je nosil ljubega jahača prek jezera v puteolsko šolo in zopet nazaj nektere leta. Ko je deček umerl, prihaja k navadnemu bregu, pa očitno žalosten in skoro pogine, naj beržeje same žalosti po dragem dečku.

Enaka se je zgodila z nekim jasijanskim dečkom; vsak dan je delfin priplaval k njemu in se ž njim igral, se mu pustil zajahati, in ga je daleč v morje in pa nazaj k bregu nosil. Na taki poti ju enkrat ujame nagla nevihta, in zverne jahača na dno, da se utopi. Delfin prinese merliča k bregu, in ne pobegne, dokler sam ne umerje kraj njega. Za tega voljo imajo Jasijanci na denarjih delfina, ktereга deček jaha. Iz podobnega vzroka ga je imel Odisej na gerbu in

perstanu, ker mu je sinka iz morja rešil. Ravno tako so pevca Arijona delfini rešili. Celó potujočim pticam pevkam ponudijo delfini preradi svoj herbet, da si opešane v preletu opočijejo. Za voljo teh blagih ljudomilih lastnosti so jih stari pesniki kaj slavno prepevali. Med sabo so si delfini jako radi. Mlajše sprevaža in varje vedno neki starji. Če mladega vlovijo ali zakoljejo, se tudi njegova mati dá ujeti. Te in enake pripovedi iz resničnih ust so dovolj priče nekdanje lepe zaveze med ljudmi in stvarmi. Žalibog, da jo človeška sebičnost in lakomnost do konca razdira!

6.

S l o n.

Slon je kaj čudna žival; po truplu je človeku sicer malo podoben, tim bolj pa po dušnih zmožnostih. Slon ima lastnosti, kakoršne se pri človeku zeló čislajo, p. sodružno vernost, ljubezen do mladičev in staršev, zvestobo, sramožljivost, pravičnost, usmiljenje, prizanesljivost, zatajevanje samega sebe, tudi kedar je razdražen in jezen, — in žertvuje tudi življenje za vse, kar

mu je milo in drago. Slon zeló ljubi lepe ljudi, in služi rad človeku iz vse svoje moči in pameti, ga tudi brez povelja namestuje, in se le zeló nerad vdá za kako sovražno ali grozno rabo; krivični in nečloveški zapovedi se včasih terdokorno pa pametno ustavlja, in se ne dá prisiliti, da bi moril ljudi ali živali, ali da bi oskrunjal merlice; raji sam pogine. Starji in novejši naravoslovci pripovedujejo dokaj enakih prigodkov in dokazov. Plini pravi, da je slon človeku, kateri v puščavi zajde, priljuden in postrežen, in da ga še na pravo pot napoti. Če pa slon človekov sled ovoha, strepeče strahu, pobere z rivcem zemlje, ki se je navzela človekove stopinje, jo podá prvemu slonu za sabo; ta jo dá sledečemu i. t. d., dokler vsi ne zvejo nevarnosti. Po tem se postavijo v bran. Dobro poznajo tedaj strašnega človeka, pa mu vendar prizanaščajo in pomagajo, če je v nadlogi; to kaže zlahtno serce. Ako slon sreča čedo, si z rivcem s poti deva živenceta, da jih ne pohodi; ravno tako dela tudi, kedar ima pred sabo otroke ali merlice. Tudi nekaj pisati se slon nauči. Eden je znal po gerški zapisati: „Jaz sam sem to zapisal

in počastil keltiški plen“. Drugega, ki se je težko učil, so dobili, kako se je po noči sam vadil. — Nekteri ljubijo mladenčce in device, si jih vejo lepo zbirati in jim prav vljudno njegovati. Ko jih zagledajo, se razveselijo, jih božajo, in jim darujejo denarje, ki jim jih dajejo gledavci. Stari narodi so slone posebno čislali za vojsko, ter so zavoljo tega lepo ravnali ž njimi; sloni, ki vse hitro razumejo, so se pa tudi prav pametno po človekovo obnašali. Plini pripoveduje to le prigodbo: Antijoh, dospevši do neke reke, bi bil rad zvedil, ali bi se mogla prebresti; ali Ajaks, lepo napravljeni vodja slonskih čed, se ustavlja, in noče naprej iti. Razglasi se, da bo vodja tisti, kateri prvi prebrede reko. Slon Patrokel se loti nevarne poti, in si pridobi vodstvo. Odstavljeni Ajaks, pa ne je in ne pije več, temuč pogine sramote in žalosti. Sloni tudi čutijo, kaj je prav, in se ne vdajo človeški krivičnosti, kar priča sledeča prigodba: Kralj Boh je hotel neke slone, ki so ga razserdili, po drugih pokončati; toda ti se nikaikor ne dajo prisiliti, da bi bili orodje njegove grozovitosti. „Slon“, pravi Plini, „je naj večja

in človeku po pameti naj bližja žival na suhem. Slon razumé deželni jezik, je pokoren, nikoli ne pozabi naučenih reči, ima ljubeznjivo serce, je častiželen, je pošten, čeden, pravičen, in slavi solnce“. Plutar in Alijan pravita, da starji zdravi sloni drugim ranjenim slonom znajo pušice in sulice iz ran potegovati. Slon indiškega kralja Pora, sam silno ranjen, svojemu gospodu vse pušice, ki so ga zadele, izdere in ga ne zapusti, dokler kralj ne umerje. Zastran spoštovanja do starejih pravi Alijan: Mlajši sloni pripuščajo starejim svojo kermo, strežejo oslabelim, jih rešijo iz nevarnosti, in če padejo v lovske jame, namečejo toliko protja noter, da vjeti po njem morejo vun priti. Ako pade mladič v tako globoko jamo, se mati slonica vanjo zavalí in usmerti. Pri delu in v nevarnostih grejo mlajši naprej; pri kermenji in napaji pa radi poterpé, da se stareji nakermijo in napijejo, ter jih tako častijo. Postaranega ali slabega slona ne zapustí nikoli njegova čeda, temuč se ne bojí ran, in ga brani sovražnih lovcev. Slonice se pusté raji umoriti, kakor bi zapustile svoje mlade.

Velikanski slon se lahko uči in naučí celó

takih umetnosti, ki so človeku težke, p. na tanko in brez pomote stopati in plesati po glasbenih udarcih, in sicer hitreje ali počasneje, kakor veleva glasha. Če jih pleše več vkup, ne zgreši nobeden trohice. Vozle razvozlajo sloni kaj ročno, pobirajo drobiž znad tal, se naučé, koliko je ura, streljajo s samokresom i. t. d. Zeló smešno je, če ogromni slon sedi opasan pri mizi in po gosposko obedva, in ko pojé, hitro pocenglja, da mu strežnik zopet prinese kaj jesti ali piti; zamašen polič vina hitro odmasí in izpije. Tudi zna slon hoditi po ozki bervi, in zna stati na sprednji pravi in zadnji levi nogi, ali pa narobe, kar je za takega bregača grozno težko. V vseh naravoslovnih knjigah se bere od slona, ki je v bakrenem kotlu nosil vodo, in ko se mu je kotel pokvaril, da ga je sam nesel k bakrarju popravljat. Neki drugi je v Neapeljnu pri zidanji podajal, in ko se tu zeló rani, gre, kakor vidi ljudi, v bolnišnico, da ga obežejo, in še zahvalno kima, ko mu rano žgejo. — Takih prigodkov, ki kažejo, da je slon po dušnih zmožnostih zeló človeku podoben, je po starih in novejših knjigah vse polno. — Zani-

miv dokaz svoje lepe čednosti so pokazali sloni v zadnji indijski vojski, kjer so jih vpregali k topom. Eden iz med njih zapazi, da so topničarji, ki nabijavcem podajajo krogle, zaporedoma vsi postreljeni, in da ni nikogar več, da bi opravljal to delo. Neki slon prevzame sam brez povelja to delo, in ga opravlja, dokler sovražnik ne neha streljati. Od tod se tedaj lahko vidi, da se sedanji sloni ravno tako malo bojé strela, kakor nekdanji drugega bojnega orožja. Sloni poznajo svojo moč, in so vselej junaki; toda težko težko se jih pripravi, da bi se lotili kake živali, ali v boji človeka pokončali. Vidi se, da je človek, prvi med vsemi stvarmi na zemlji, dostokrat vendar sirovejši od živali. O kako je spačena njegova prava razmera, in kako zeló se kaže, da je po božji podobi vstvarjeni človek po grehu strašno pokvarjen, ker ga sramoti ubogo živence! Kaj takega priča tudi ta le druga povest: V Anamu so kristijane hudo preganjali. Častitljivi duhovnik Melhijor umerje grozne smerti. Potem zapové pričujoči mandarin, naj bi pet slonov gnali po mučenčevem truplu, in ga sramotno poteptali; toda sloni se tega branijo, in dva iz

med njih se zavoljo silnega priganjanja tako razjezita, da morajo to grozovitno delo opustiti. To zvé cesar, in se tako razkači, da velí slone s topi postreljati.

Ta prikazen poterjuje nekdanjo obnašanje tistih zveri, ktere so nad perve kristijanske mučence in mučenke spuščali. Naj groznejše se dolgo niso podstopile in se lotile svetnikov, in so raji napadale svoje šuntavce. Včasih so planile na nje — pa se spet koj odvernile, da je bilo treba drugo in tretjo zver na odmenjeno žrtev spustiti in jo z bodali in ognjem morati, kar pa tudi ni vselej zdalo. Blandina je bila ves dan v zverinjaku k stebru pripeta, in nobena zver se je ni dotaknila. Prerok Daniel sedi 7 dni varno med gladnimi levi. Če mesožerci prizaneso človeku, je sicer večé čudo, kakor če ne hoče selojedec slon, ki je po svoji naravi krotek in plemenit, moriti nedolžnih in pobožnih ljudi in njih teles oskrunjati; ali omenjeni sloni so bili navajeni groznega ravnanja, ker so tam morali opravljati rabeljnovo službo. In vendar so se nedolžnega anali!

Kes in sprava.

Po zimi o hudem mrazu je najšla grajščinska družina sledno jutro, kedar je vrata odpirala, pred pragom malega slokega kužeka, kateri bi rad v grad smuknil; pa domači psi ga podijo; posebno sovraž mu je pinček. Gospodičini se uboga žival smili, skliče jo notri, in okrega pinčka. Odsih dob se sprijaznijo vsi drugi psi s kužekom, kateri si zvest gospodičinine milosti tudi tirja svojo ravnopravnost; le pinček renči vedno in počnè vsak dan tako. Nekega dné se tako serdito zgrabita in vjedata, da vsakemu kos kože od drugega v zobeh ostane, ko so ju po sili razpravili. Kužeka, ki se komaj giblje, nesejo v hišo, pinčka pa sunejo pred duri. Skoro začnè pinček po durih praskati, pa mu ne odprejo, ker se bojijo, da bi sovražnika čisto ne zadel. Zdaj jame globoko in nemilo javkati; kužek pa zleze k durim in mu na žalostno tožbo s kratkimi glasi odgovarja. Potem mu vendar odpró, pinček plane pred bolnika, se uleže na prednje

noge, močno joče krog njega, se potem k njemu uleže in mu rane liže, ta pa pri tem prijazno z repkom miga, in od sihdob ni bilo nikoli več sovraštva med njima, in vidilo se je, da sta se resnično spravila.

Tu se vidi, da pes svojo krivico spozná obžaluje in jo gleda poravnati; po sovražni ker-vavi praski sledí terdna, verna sprava. Ob enem se vidi, kako se te živali razumejo; kajti kužek, ako bi se ravno imel zeló bati serditega sovražnika pred durmi, spozná vender koj s prežalostnim tulenjem, kaj se mu je pripetilo, kaj hoče, in da se odslej ni ničesa več bati.

8.

Bernardski psi.

Bernardski psi slovijo po celi Evropi. Čez visoko bernardsko goro je zeló obhojena gorska pot na Laško. Na verhuncu te gore v pusti dolinici sred golega prestermega skalovja, ktero krije večni sneg, stoji naj višja človeška stanica starega sveta — samostan sv. Bernarda. Tu živi kakih 12 pobožnih redovnikov, ktere veže sv. dolžnost, popotnim z vsem potrebnim zastonj

postreči. 8 ali 9 mescev v letu, kedar je pot zavaljo snega, megle, neviht in snežnih plazov hudo nevarna, sprehajajo ti duhovniki s svojimi hlapci vsak dan vso okolico, da poiščejo zajšle in rešijo pogrezle. Pri tej službi jim že dosti let pomagajo za to posebej podučeni veliki psi, kateri hodijo ž njimi, ali sami na svoj posel. Ko pes kakega nesrečneža zasledí, priliti jaderno k svojemu gospodu, otožno laja, nemirno skače, odhaja skerbno ogledovaje se, dokler gospod ne gre za njim, in ga pripelje do kraja, kjer je ubogi popotnik obtičal. Dostokrat mu na vrat obesijo pletenico s kruhom, žganjem in drugim krepilom, da jo nese in ponuja opešanim popotnikom. Tak izversten pes je bil Bari, kateri je sam v 12 letih več ko 40 ljudi otel. Kakor hitro se je nebo le pooblačilo, megla od daleč prikazala ali sneg, ni mogel biti več v zidovji, tako vnet je bil za svojo službo. Dirjal je lajaje sim ter tje, ni opešal in se vedno spet vračal k nevarnim krajem, naj bi koga izkopal ali mu vstati pomagal; — če mu je bilo to nemogoče, je v velikih skokih prilajal k samostanu po pomoč.

Enkrat je izkopal dečka, kteremu se vé tak prijazno prilizovati, da se otrok upa, in se mu na herbet obesi in ga objema. Čversto ga nese k samostanu, pozvoni pri vratih, da pokliče miloserčne pomočnike, ga rahlo položi pred nje, in gre spet vesel na pot, da bi opravljal svojo lepo službo. — O kolika razumnost in postrežna ljubezen!

Te pse si menihi v svojem nižjem samostanu v Martinah odgajajo in nekaj vadijo; od tod jih spravijo na breg, kjer jih starši vajeni psi brez daljega človeškega truda dalje za to vadijo. Znano je sicer, da ena žival drugo uči in vadi, pa to se godi navadno le v njeno ali njene plohe koristi. Ali ti psi služijo človeku in mu v prid učijo in podbujajo mlajše. Za tega del je ljudstvo njih življenje človeškemu jednako visoko cenilo; pod smertjo nikdo ni smel nobenega pokončati.

Te pse so dobili iz Pirenej, kjer so jih imeli za volčji in medvedov lov. Tako čudovito so njih divjokervo želno naravo ljubeznjivi menihi premenili in požlahtili v blago človeško službo!

Nek vojščak, francoski častnik, srečaje takega miloserdnika s pletenico na vratu, mu hoče žganje iz nje potegniti, pes pa mu ga ne dá, temuč beži pred tolovajem, kateri beguna razserden ustrelji. Ali to hudodelstvo je vse tako razkačilo, da so ga mahom zgrabili in k jednaki smerti obsodili na istem mestu, na katerem je žlahna kri umorjenega preblagega psa kričala k pravici.

9.

Podgane in miši.

Ne čudimo se toliko, če od takih stvari, ki jih imamo radi, slišimo kaj lepega, — bolj pa se čudimo, če zvemo kaj takega od stvari, ki jih nimamo radi, in ktere se nam zdé brez pameti in serca, in ktere bi zavoljo sitnosti in škode, ki nam jo delajo, naj raji preganjali in uničevali. Tako se nam zdi pri podganah in miših. Da so te živali prijateljice glasbe in plesa, bomo pozneje vidili; tukaj omenjamo le drugih lepih lastnosti, da so namreč krotke in prijazne. Jetnikom so rade mile družbenice. Znani baron Trenk si je v ječi miš tako privadil, da mu je

na klic vsikdar na ramo priletela. Neki oficir mu jo hoče odnesti, pa mu uide, se v kotič pred ječo skrije, in koj zopet nazaj smukne. Zopet mu jo vzamejo in v kletko zapró; tu ne je ničesa več, in pogine tretji dan. — Ko Krebiljona v ječo vtaknejo, pride po noči k njemu silno velika podgana, ktere se močno prestraši, ker je ne pozná. Drugi dan mu skoči pri obedu na mizo. Prejšnji jetnik si jo je odgojil in vkrotil. Če ravno so bile Krebiljonu podgane močno prigrajane, se mu ta vendar koj tako prikupi, da bi jo ječe rešen rad vzal seboj v Pariz, ako bi smel. M. de Latud, kateri je 38 let tičal po ječah, si je s pervega dve podgani privadil, da ste poklicane priletele in mu z roke jedle. Tudi druge bi rade kaj dobile; ena za drugo se jima pridruži, da jih je berž deset. Vsaka je imela svoje imé in prišla na svoje imé, in se kakor pesek, pustila gladiti. Še pred koncem leta jih je bilo 26 vse ene rodbine, ktere niso kake druge med seboj terpele. Po zgledu starejših so se mu privadile tudi mlajše. — Neki Nemec je podučil 6 podgan, ktere je po svetu kazal. Imel jih je v škatli, ktero je

na mizo djal, odkril in s šibico pred njimi stal. Nobena ne smukne vun, temuč, katero po imenu pokliče, tista pride, steče mu po roki, skoči na šibo, obsedi in pozdravlja gledavce; potem posluša gospoda in stori na tanko, kar ji vелеva; leti po šibi gori in doli, se obeša sedaj za levo, sedaj za desno tačico, se potají, da je kakor mertva, in se prebudi, kedar si ji reče. Za plačilo za to sme gospodu po rami tekati, mu lice lizati in pol oreha pojesti, ktereга ima on v zobeh. Tako so vse druge svoje umetnoti kazale in dobivale enako plačilo. Sirota je namreč nekaj zgrešila, gospod jo krega; ta pa ponižno pobesi glavico, mirno ga posluša, in se skrije osramotena v škatlo. Ostalih pet še mora vse po redu hoditi in nekaj plesati. Na zadnje pa ena med njimi praska in cvili, da plahе gospe strah navira; ali na gospodov glas so mahoma vse pri miru. Kedar so plesale, je v škatlo zapodjena žalostna skrivaj na nje polukovala. — Kako so znajdene, kaže to: če ne morejo z gobčekom do kake slaje, rivajo repce skozi luknjo in jih oblizujejo. Zlahnejše pa še je njih serce. Svoje mlajše, starše in nevalnice

ljubijo tako priserčno, da je dostikrat lahko človeka sram. Že latinec Plini piše, da za svoje oslabele ali slepe starše kaj ljubeznjivo skerbé; jih kermijo, za ušesa nežno na solnce vodijo, in če grozí kaka nevarnost, pred vsem nevalnico v luknjo v varnost spravijo, naj jim ravno samim gre za življenje. To je Purdev sam vidil. Ako je ne morejo ovarovati, je tudi nočejo preživeti. Ponosni Angleži ljubijo tudi nepriстойne veselice; včasih dajo namreč poloviti po kakih 50 podgan, ktere v pesčeno ograjo spustijo in pse šuntajo, da jih podavijo. Pri taki moriji l. 1858. dve podgani svojo starko na vso moč branite, se hudo v psa zaganjate in ga grizete, da grozno cvili, vendar ji zopet strese, in starko in še eno branivko pokončá. Druga branivka v silni praski znad psa na oder skoči, ko pa vidi, da je ob ljubi tovaršici — ne odbeží, ker ji ni nič več za življenje, temuč skoči na tla pred psa, in se mu tudi dá zadaviti. Prečudna je tudi njihova miležnost in poterpljivost do svojih gruč t. j. do podgan s zraščeni repci. Ker te sirotice nikamor ne morejo, da vsaka na svojo stran vleče, jih redí

spervega starka sama; pa, da ne zagladijo, prevzamejo pa tudi druge to skerb. Take gruče se vidijo nadevane v draždanski, v erfurtski zbirki i. t. d.

10.

Velblod, osel, severni jelen.

Te tri živali so zanimive zavoľjo treh čudnih lastnosti: zavoľjo prepicle slabe hrane, zavoľjo prekoristne službe in zavoľjo dobrega mleka, ki ga dajejo.

Velbloda ima Arabljan za barko v puščavi; pa je res ves vstvarjen za peščene afriksanske in azijske puščave, in je v teh krajih toľiko potreben, kakor Laponcem severni jelen. Jé kaj malega in prav slabega, pa še to troho lahko dolgo popolnoma pogreša; skoro po 40 dni ne jé ničesa, in tudi v naj huji vročini lahko terpi žejo po 8 in celo 20 dni.

V naj slabših puščavah pri Kalmukih in Kirgizih se redí s pregrenko salato. Pri Mongolcih se preživlja dolgo zimo pod milim nebom s pritlikovino in brezovjem, ktero si koplje iz pod snega, in vendar daje pri tako slabi reji

dobro, tečno mleko. — Druga izverstnost pri tej živali je njeni gerb na herbtu. Pri boljši reji naraša ta gerb prav visok, in je prav terden. Indijanski velblod ali dvogerbni^k ima dva gerba. Ta žival tedaj ni lepa, pa je toliko koristnejša.

Osel ni samo prav priden in poterpljiv strežnik, temuč je tudi zadovoljen s prepričlo in slabo kermo. Oslica daje dobro, zelo rejno mleko, ktero je ob enem dobro zdravilo pri sušici, za tega voljo je osel še več vreden.

Podobne narave in važnosti je severni jelen, ki živi po vsem severu v naj merzlejših krajih — divji in pitoven v obilnih čedah sploh brez hleva in strehe, in več narodov skoro sam preživlja in z vsem preskerbuje. Daje jim obleko in hrano, jim je voze^c, jezdec, nose^c, dirja s sanmi po celem, si skerbí sam za slabo kermo, ktera tam raste, in si po zimi maha iz pod snega za glad napraska; pa v^kljub preslabemu živežu se rad odebeli, da ima jeseni, kedar ga naj raji koljejo, po herbtišču in stegnih po 3 do 6 palcev debelo mast in prav tečno meso, okusnejše od navadnega

jelenovega. Ona pa daje preizverstno mleko, zeló tečno, gosto in tako zdatno, da ga človek ne more več žlic pojesti. Trohico pretreseno dá koj sirovo maslo, belo ko sneg, in dober sir. Mleko, vkuhano z nekako kislico, je poletu Laponcem, ki ne živé kraj morja, edina jed, kakor je dobrotni jelen sploh njih edino bogastvo.

Spomladi in poletu nadlegujejo to čudovitno stvar neštevilni merčesi tako hudo, da jo je sama rana in medlevica, in po navadi bi je moralo pri slabi kermi v hudi zimi biti berž konec, ali Bog tù drugače obrača, kakor si človek drugod sanja. —

11.

T i č i.

Te krilate prebivavce v zraku je že stari svet močno štimal. Bili so mu ljubčeki in poslanci bogov, prebistre glavice, vedeži in preroki osode in prihodnosti. To pričajo pravlice in basnoslovje vseh narodov. *) Pomladno ku-

*) Glej Terstenjakove dotič. spise in V. Stef. Karadžićeve pesni itd.

kovico ima ljudstvo še sedaj za prerokinjo obilnosti, čuka za oznanovavca smerti, lastovice za poroke sreče, vrane in golobe za glasonoše itd. V tem smislu še današnje prislovice govoré: „Slabo mu poje, ali hudo ti bo pelo, je zvit tiček, kukovica jo je kanila“. . . Naj bolje pa goloba častí naša sv. keršanska vera, ker ji je podoba sv. Duha, tretje osebe božje, kakor podoba dobrote in krotkosti, ktera prešinja keršanstvo, in svet zmaguje.

Da zvemo, kaj se sihdob od tičev misli in sodi, bo zanimivo in važno, če tukaj nekaj malega posnamemo iz dotičnih spisov J. Sandovinih, Goethovih, Ekermanovih. „Meni“, piše prva, „so živali tako rade in pokorne, da se moji znanci ne morejo zadosti načuditi; posebno me tice lepo vbogajo; moji materi pa so bile še bolj vdane. Berž ko so stopili na vert, so koj z drevja priferfrali prederzni vrabci, gibčne penice in vesele rebe, in so jim zaupno iz rok zobale in jih prijazno pikale. Tič je prva žival s prečudnim telesom, ki prekosi s perutami človeka samega; kljun in kremplje ima neznano ročne. Njegovo gnjezdo je sama umet-

nija, lepota in marljivost. On je skerben domačin, pomaga zvesto svoji družici hišico staviti, mlade hraniti in braniti; je čverst pevec, je ves lep, živahen, mičen in zvest“. Potem popisuje mično prigodbo od dveh mladih penic, ktere je sama odgajala in pri tem zvedila, da je penica prva godna in naj pametnejša iz med vseh tičev. „Odgojila sem dve penici, ki niste bile sestrici, ne verstnici. Za štirinajst dni sem starejo žoltopersno klicala Žoltko, sivopersno mlajšo pa Sivko. Štirinajst dni je pri penici toliko, kakor deset let pri deklici. Žoltka je že bila zala devičica, če ravno tanka in slabo opravljena; ne vé pa še sama jesti, ne dalje leteti, ko do bližnje vejice, kajti človeška odgaja je ptičjemu razvitku velika zamuda. Pri svoji materi bi Žoltka znala za 14 dni pred sama jesti, pri meni, ker sem mili tičici preveč stregla in se je nisem upala pustiti, da bi jo glad učil jesti. Sivka je bila prednadležno dete; vedno čivka in krili s perotkami, in ni nikoli mirna. Žoltka, ktera se že čajma, si glavico med ramice tiši in zamišljena šmiri, je še tudi zelo de-

tečja in snedna. Če jo pogledam, krili proti meni, naj bi jo kermila.

Enkrat bi rada pri miru pisala, za tega del si nekoliko odstavim drevce, na katerem ste penici po sestersko živele. Ker je bilo hladno, se pol gola Sivka stisne pod Žoltko, ktera jo ljubeznjivo greje, kakor bi bila njena hčerka. Pol ure sedite mirno. Sedaj pa se glad zglesi. Žoltka priskače po sedežih k meni na mizo, Sivka pa, ker še ne more z vejice, mi proti zijà in kriči. Ali mudí se mi jo kermiti, zato Žoltko pervokrat pokregam, da bi že lahko sama zobala, ker ima naj boljšo hrano, predobre mravljinice v snažni skledici pred kljunčkom, in da ne bom dalje stregla njeni lenobi. To se ji zameri, spravi se zopet na svojo vejico, in me serpo gleda; ali Sivka se ne vda, temuč neprestano kriči k svoji tovaršici po hrani. Naj beržeje jo priserčno prosi in tako milo, da glas serce para. Jaz terdoserčnica sem očitno vidila, kako se Žoltka trese, pa ne vé, kaj bi počela, kako bi si pomagala. Zadnjič se zavé, skoči k skledici, zakriči, kakor bi hotla s kričem hrano prisiliti v kljunček; potem pa se je le sama loti. Ali, o

prečudna ljubezen! ona pozabi na svoj glad, in skače s polnim kljunčkom k Sivki na vejico, in jo tako lepo pita, kakor bi bila že davno verla starka. Od tega hipa me več kaj ne nadlegovate. Starša je pitala mlajšo in za njo boljše od mene skerbela, da je skoro lepo gladka, snažna, debela, in tudi zna pred sama jesti, kakor bi jo bila jaz učila. Tako je uboga Žoltka svojo tovaršico pohčerila, čeravno še sama dete, in se le jesti naučila, ker jo je morala materna ljubezen.

Mesec pozneje skakljate veseli in čisto prosti po drevji na mojem vertu in se nikoli več ne ločite, čeravno ste tistega spola in različnega roda. Tudi dalječ od hrama ne zletite, temuč ste naj rajše na veršičku naj višje hoje. Ako sedemo pri mizi, ste bliskoma na mizi, ali komu na rami, ali zletite strežniku naproti, da pred nami pokusite, kaj nam dobrega nese. Če pa ste ravno do vseh kaj zaupne, se vendar le meni daste prijeti in deržati, in priletite z drevesa vsak hip na moj klic, kterega nikoli z drugim ne zmenjate. Kdor ni vidil nju odgaje, bi lahko veroval na čarijo. — Imela sem tudi prebistro

in prepametno tašico, ter kanjo ali velikega skopca, do drugih divjega, do mene in meni ljubih. oseb pa tako krotkega, da je sedel na zibelki mojega sinka, in mu je s kljunom, ostrejšim od britve, z lica muhe lovil, pa tako previdno in ročno, da ga nikoli ni zbudil in nikoli piknil. Zraven je vselej zapel nek premili nježni glas. Ako bi hotla vse povedati od svojih ljubih ptic, bi ne bilo konca in kraja“. —

Sedaj pa še nekaj iz ptičjega pogovora nekih dveh učenih mož.

„Kukavica me zeló zanimiva po vsem, kar sem slišal. Ta prečudna tica je prava zagonetka, je očivestna skrivnost, pa se torej tudi dá uganiti. Jeli ni taka pri dosti rečeh! Okoli nas je vse sam čudež in vsaka navadna reč skrivnost. Poglejmo bčele! Letajo po med uro daleč in vsakokrat drugam. Sedaj leté proti zahodu na cvetečo repišče, potem proti severu na pisano livado, sedaj drugam na cvetečo ajdo ali deteljo, ter pa v daljno hosto na lipa in smereke. Kdo pa jim pravi da tù in tam sedaj kaj najdejo? Kdo jim zopet kaže nazaj v njih ulnjak in ul! kakor po nevidljivi cesti leté sim

ter tje — vendar pa ne vemo, kaj jih napotuje. Jednaka je pri škerjancu. Pevaje se vzdiguje v podnebne višave nad neizmerno setev, ktera v vetru nemirno plava, val valu čisto podoben, in vendar se vselej na ravnost k mladičem spusti, in nikdar ne zgreši gnjezdica. Vse to nam je na videz očitno, pa znotranje vodilo nam je zakrito.

Taka je pri kukavici. Vemo, da sama ne vali, temuč leže svoja jajca drugim tičem v gnjezda, namreč penici, pastaričici, kalinu, taščici in kraljiču. Vemo tudi, da so to sami zaževkavci in ne zernjejedci, in morajo to biti, ker kukavica le zaževke je in bi zernjejec ne mogel mlade kukavice ređiti. Kako pa spozná kukavica, da so to sami zaževkavci, ker so si močno različni kakor po podobi, tako tudi po barvi, glasu in klicu? Potem, od kod pa to, da kukavica vé in sme svoja jajca in mladiče polagati v gnjezda, ktera so si po obliki, sostavi, toploti, suhoti in vlažnosti popolnoma različna? (Čisto na vs križ.)

Penica si dela gnjezdo iz suhih travic in nekih žimic brez strehe in zavetja, tako rahlo,

da jo vsak mraz in veter prešinja, in vendar se mladi kukavici dobro prilega. Kraljič nasproti si stavi iz maha, bilja in listja prav terdno gnjezdice, znotraj z raznim perjem in volno lepo mehko postlano, gori pridno pokrito, s tako malo luknjico, da tanki tiček ravno vun in noter more. Zdi se, da v tej zavečeni blazinici poletne soparice ni zdobreti; pa mladi kukavici to prav dobro dene. Kako različno je gnjezdo žolte pastarice! Ona živi kraj vode po vlažnih tratah, si med bičjem v vlažni zemlji spraska jamico, ktero s travico nekaj potrosi, in v tem hladnem mokrotnem gnjezdu se valí in godnjá kukavičica; pa tudi ta kraj ji izverstno streže. Kakošna tica pa je to, da ji v prerahi mladosti ne škoduje ne suša in vlaga, ne mraz in soparica, kar bi slednjega drugega tiča umorilo? In kako vé kukavica, da njenim mladičem vse to ne škoduje, ker sama pozneje ne sterpi zime in mokrote?

Ravno to je skrivnost za nas. Povejte pa, če ste zapazili, kako pa spravlja kukavica svoja jajca v kraljičevo gnjezdo, ktero ima tako tesno luknjo, da sama ne more notri?

Zleže jih, sem rekel, na suh kraj, in jih spravi s kljunom notri. Menim, da tudi pri drugih gnjezdih tako ravná, ker so, če so ravno od zgoraj odperta, vendar z vejicami tako preprežena, da se velika dolgorepna kukavica ne more na gnjezdo usesti. To si lahko mislimo. Ali kako je to, da kukavica leže strašno majhino jajčice, tako drobno kakor drobne tičice, to je nova zagonetka, ktero občudujemo, pa je ne uganemo. Njeno jajce je le trohico večje od peničinega, in ne sme večje biti, da ga morejo drobne zaževkojedke valiti. To vse je po redu in pametno; ali nerazumljivo in prečudno je, zakaj tû na enkrat stvarnik ukrenja svojo občno postavo, po kateri se od majcenega kolibra do velikana štruca jajce vsikdar ravná po velikosti ptičevi. Mi se čudimo in stermimo, ker prenizko stojimo. Iz višega stala bi vidili, da se tudi ta dozdevna iznema vjema s postavo“.

Izpeljano kukavico pitajo tudi tiči, kateri je niso valili? Tako je. Kakor hitro se mlada kukavica izpelje, zletí na kak visok veršič, in glasno zakuka. Mahomo priferfrajo vsi mali tiči, in jo pozdravljajo; penica, kalin, pastarica,

in še celó kraljič, ki po svoji navadi le po nizkem gostem germovji smuka, premaga svojo naravno plahoto in zferčí na višino, da daruje preljubo pevalico. Po redu jo vendar le kermi dvojica, ktera jo je odgojila, drugi ji prinašajo le bolj prilično kake posebenice. Zdi se po takem, da imajo mali tiči zaževkojedci mlado kukavico zeló radi, tako radi, kakor lastni narod, da o preteči nevarnosti vsi derhteči okoli gnjezdlišča plahutajo, posebno kalin. To še veljá, ne gre mi pa v glavo, kako dvoje penic, ki meni svoje jajčice valiti, stari kukavici z jajcem pusté do svojega gnjezdica.

Tudi ta zanjka se dá razpraviti. Ravno po tem, da tiči zaževkovci izpeljano kukavico redijo, in tudi tisti, kateri je niso zvalili, se po takem ž njo pobratijo, in so si naprej vedno nekaki rodovinci. Lahko se celó pripeti, da tista kukavica, ktero je lani dvoje penic zgodnjalo, jima prinese letos svoje jajce.

To je še verjetno; čudovitno pa je, da kukavico tudi kermijo taki tiči, kateri je niso valili in zredili.

Je res čudovitno, pa vendar se najde tu

več podobnega. Zdi se mi celó, da je zastran tega močna postava vesoljni naravi v oserčje zapisana.

Zredil sem konoplenico, ktera se mi je zdela že dovolj izraščena, da bi sama jedla. Celega pol dne jo napotujem, pa vse zastonj. Sitnega kermenja se rešiti, jo denem k stari penici v kletko, nadjaje se, da se menda, če jo vidi jesti, to že od nje naučí. Pa ni bilo tako, temuč silno zijaje in premilo čivkaje krili s perotkami proti stareji, kateri se tako usmili, da jo mahomo pohčeri in odsihdob kermi, kakor bi bila njena lastna hčERICA.

Nekega dne dobim sivo penico in tri mlade. Denem je v velik tičnjek, in starka lepo kermi mlade. Drugi dan dobim dva ravno izpeljana slavčeka, ju denem tudi k penici, in koj ju posinovi in kermi. Za neke dni denem notri gnjezdo skoro godnih kalinčekov, in še gnjezdo taščic; penica vse rada sprejemlje in kermi. S polnim kljunčkom mravljincev skače sedaj k tej, sedaj k uni, kjerkoli ji zija kak gladnik naproti. Pa kaj še več! ena med temi doraslih peničic ji začne pomagati kermi manje tovaršičice, še si-

cer nekaj neročno, vendar pa očitno po prirojenem nagonu.

To je pač nekaj božjega. Ako zares občna postava v naravi vелеva ptujega kermite, se marsikaj razvozlá, in poterjena je sv. beseda: „Bog se usmili zapuščenih mladih vrankov, kateri v njega kličejo“.

Neka občna postava bo morda to, ker sem tudi pri divjih ptičih v hosti zapazil tako smi-lečenost.

Vlovil sem namreč dva kraljiča zmed sedem na vejici skup sedečih, ktere so še stari kermili. Gotovo so se nedavno izpeljali. Rahlo v svilnat robec zavita nesem domú. Vpehan sedem potem za germovje v senco, in hočem zraven tička ogledovati. Pa oba mi smukneta, in se med travo v germiču tako poskrijeta, da ju ne morem več najti. — Za tri dni grem spet tû mimo, in ker zaslišim tašico klicati, se nadjam gnjezda. Zares ga najdem; ali kako močno se začudim, ko poleg malih tašic tudi svojega kraljiča zagledam v gnjezdu! Serce mi igra veselja. Mislim si, ker sta si vedila tako lepo pomagati, in ker so vaji dobre tašice

tako smilečno pobratile, vaji rad tù pustim, in ne bi nikakor razderl te preblage gostoljubnosti.

Boljša tičoslovna povest se redko sliši. Bog vas živi in vašo srečno opazovanje! Kdor to čuje in v Boga ne veruje, tega ne uvéri ne Mojzes, ne preroki.

Tù se vidi, da je Bog povsod, in da je rajske iskre svoje neskončne ljubezni zasejal po vseh stvaréh. V živalih se izcimja, v blagem človeku se premilo razcveta.

12.

Tice selivke.

Še večé čudovitnosti se nam kažejo pri tica-
 cah selivkah. Po navadi se misli in sodi, da se mora žival naravnost ravnati po prirojenem nagonu, in da se tej sili ne more upirati. Po takem se nemogoče zdi, da bi mogle tice selivke, ktere nevkrotljiva sila, kakor se dozdeva, ob svojem času vleče v druge kraje, ta nagon premagati iz ljubezni, smilečnosti in skerbí do kake druge živali — posebno, če ni njihove verste; pa vendar le nagon strahujejo. Zapazilo se je, da

se je neki šterk, s katerim ona za rane voljo ni mogla odleteti, tri pomladi verno k njej povračal; pozneja leta pa je tudi po zimi pri nji ostajal. Bolj čudovita pa je sledeča prigodba:

Pozno jeseni, kedar ni več pastaričie pri nas, zagledata dva lovca še eno pastaričico kaj skerbno hrane iskati in urno na hrast zleteti, ko berž kaj vloví. Ker ju mika ta nenavadna prikazen, stopita bliž in zagledata da iz votle gerče tičja glava luka, precej večja od pastaričice; tû zapazita, da pastaričica temu tiču hrano nosi, in tedaj iz smilečnosti do njega ni šla v topleje kraje. Se vsega na tanko prepričati, splezata na hrast, in stermé vidita, da je ta tič jetnik v svojem gnjezdu, skozi kterega tesno luknjo komaj glavico vtikuje. Začneta ga izrezovati. Med tem čivka in skakljá pestunja pastaričica ne milo okoli nju, ko toliko odrežeta, da tiča vun dobita; vidita, da je kukavica, pa še ne godna, ker še ne more prav stati. Njena mati je tedaj svoje jajce djala v to tesno votlino, v katero sama ni mogla, pastarici v gnjezdo; ta jo zvalí, in mlado skerbno redí.

Mlada kukavica zrasede v kratkem tako ve-

lika, da ne more več skozi luknjo; kakor pre-
zvesta mati skerbí pastarica za svojo vjeto re-
jenko; zaostaja za nje voljo, ko vse druge so-
rodnice na jug odrinejo; terpí rada mraz, zabi
sama sebe, in žíví le za vjeto revče, ktero ji
toliko veselja krati in toliko truda prizadeva.
Ali ni ta pastarica prelep zgled materne ljubezni
in zvestobe — zgled prave vdanosti v nerazum-
ljive sklepe?

Jednaka vzajemna ljubezen in skerb se tudi
drugod kaže, in je blago tolažilo v silnem raz-
poru zdražene narave. Tičoslovci vejo kaj do-
kazov, da tudi kanarčiki pridjane mladiče dru-
gih ptičev ljubeznjivo kermijo. Če mladim sovam,
sneguljam (sternadom), povodnim kosom in si-
nicam starši poginejo itd., jih hodijo drugi starši
kermit; če je kake starke konec, jo berž druga
namestuje, ravno tako starca kdo drug. In kaj
počenjajo starke penice in jerebice, če jim kdo
mlade zalezuje, da bi ga prekanile? Kakor bi
bile pohabljene in šantave plahutajo po malem od
gnjezda, naj bi zalezovavca, kateri zagledavši
gnjezdo jih mislil vloviti, za sebo napotile, da
se med tem mladina more lepo poskriti. Ke-

dar pa je treba mladino braniti, je slednja starka preserčna, prederzna in junaška čez svoje moči; stavi in žrtvuje za njo svoje življenje. Tudi on se nikakor ne dá osramiti; kakor je veren tovarš, tako je tudi skerben rednik, priden varh, hraber brambovec. Rajše stradajo starši, kakor pa, da bi jim zarod stradal; rajše grevaje zarod zime umirajo, kakor pa bi ga zapustili. Njegov krič, njegova nesreča jim je naj huja bolečina.

Pri vsem tem je preočiten perst stvarnikov. Sledeča prigodba pa še več razodeva:

Stara gos je 14 dni v kuhinji valila. Vidno zbolí na enkrat precej hudo; za tega voljo tava iz gnjezda nazaj v hlev k stari goski, in jo prižene s sebo v kuhinjo. Urno si mlada na gnjezdo valit sede, stara pa počene poleg nje, in skoro pogine. — Ker mlada prej nikoli ni prišla v kuhinjo, je očivestno, da je stara čutila bližno smert in — polna skerbí za svoj zarod po svoji smerti — vedila to slutnjo in skerb mladi razodeti in si jo namestnico naprositi, ktera ji tudi zarod lepo zvali, redí in varje kakor lastnega.

13.

Od šterkov se pravi, da ognja varujejo in ga gasijo, in ta pravljica ni čisto bosa; zgodovina kaže, da šterki poznajo vodeno gasilo. V mestu Kelbru sta na nekem slemenu šterka imela gnjezdo. Blizo se vname silni požar, da iskre vse po gnjezdu plavajo, in huda vročina pripeka. Jadroma zletita šterka v mimo tekočo reko Helmo, in zopet nazaj v gnjezdo, da ga porosita z namočenim perjem. Zdelo se je, da tudi s kljunom vodo kapičljata. In to ponavljata, dokler se bojita za gnjezdo. Potem se usedeta bolj nazaj na slemen še v sredi dima, in se nemilo ozirata po mladih, kateri v gnjezdu krilijo in vekajo. In zares sta si jih srečno obvarovala — in o svoji dobi ž njimi na ptuje odrinila. Šterki vejo tedaj, zakaj je voda, kako jo imajo rabiti in kako dolgo; potem pričakujejo mirno, kaj se godi. Ako pa zaroda nemorejo plamenu obraniti, ga vendar ne zapustijo. To priča dovolj prigodkov, da starka z mladimi vred na gnjezdu zgorí. Enkrat se vname hrast, na katerem je šterkinja na mladih sedela. Če ravno že plamen po gnjezdu

šviga, vendar ne pobegne. Ko je vse v plamenu, se vzdigne visoko nad gnjezdo, in plane zopet nanj v sredo plamena, poskuša je svoj dragi zaklad oteti. Poslednjič jo zaduši vročina, da se zverne na gnjezdo, in zarod zgori ž njo vred.

14.

Tudi to se primeri pri pticah, kar včasih pri ljudeh, da za umerlim predragim zaostali del berž žalosti umerje, ali vidoma hira. V nekem gradu zadene gospodič, ki je z nad strehe vrane streljal, po nezgodi bližnjo golobico. Ko ga sestrici zastran neročnosti kregate, prileti golob, se verti nemiren v kolobaru okoli tovaršice, toži milo, se spusti k njej, jo miluje in boža s perotjo, in ko se le nič ne gane, se usede kraj nje. Mladi gledavci, ki vse na tanko vidijo, se pomilovanja razjočejo. Ko je otožni golob čisto pri miru, se približajo in najdejo, da je tudi mertev. O kolika ljubezen in sočutnost v živalih, ki se nekim zdijo nespačetne in brez serca! Še večo čudo nam razodeva sledeča prigodba: V nekem mestu je živel

velik dobrotnik vsem revnim; kaj rad je tudi golobe kermil, in si jih je tako privadil, da so od daleč k njemu v hišo letali. Ko hudo zbolí, kljuvajo na zaperto okno. Četrti dan umerje; in okno se po navadi odprè. Sedaj prihajajo vsi golobje k merliču. Ko jih potem odženejo, najdejo na polici eno golobico mertvo — in sicer ravno tisto, ktero je umerli naj raji imel. Ali je mogoča večja ljubav in zahvalnost?

Da se golobje, posebno če se z mladega izredé, zeló radi človeku pridružijo, je obče znano. Bolj čudovito je, da se tudi s svojim naravnim sovražnikom sprijaznijo. G. Fr. Davmerova gospá je rada mlade golobe za obed kupovala, in sloke neki čas kermila. Neke dobe je eden do nje tako prijazen in krotek, da se ji smili ga zaklati. Ker je po letu, ga denejo na peč, in mu tu pristavljajo jesti in piti. Berž je tako krotek, da priletí na poklic na glavo, ramo, roko, ali pa se na mizi prijazno vertí in priklanja. Tudi na vert ga spustijo. Vesel preletava po drevji, pa se dá zopet vloviti in domú nesti. V kratkem je dalje odletaval in dalje izostajal, pa proti večeru pride vselej na

svojo peč. Ako je bilo okno že zaperto, je priletal iz dvorišča po ozkih stopnicah, in je pred durmi mirno čakal. V hiši so imeli tudi mačko, ktera je po svoji dragi volji vsaki kot stikala, pa globčeku brez vsega poduka ni nikoli trohice žalega storila. Premilo je bilo viditi, kako sta včasih mirno vkup pred durmi sedela in čakala vhoda.

Sred neskončne svaje in klaje preklete zemlje se še tedaj le sim ter tje prikaže blagi rajski mir — pa žalibog! da le na kratko, ker ga prehitro zatira človek, kateri je navadoma grozovitnejši od divje živali. — Leta 1860. in 1861. po zimi je v Muri med srednjima mostoma Gračkima divja raca po več dni in noči skoro vedno na enem njej vgodnem mestu plavaje hrane lovila, ne porajtaje stoterih gledavcev, kateri začudeni prezaupno krotko žival po več dni čisto blizo ogledujejo, dokler je stočni dečki s kamenjem ne splašijo.

Več dogodkov spričuje, da se tič rad pobrati z nesrečnim ptičem celó druge baže, da ga tolaži in vedrí.

Ko so pred kakimi 20. leti korar W. v štajerski Glinici kaplanovali, so imeli v farofu mladega racaka, kateri si je nožico zvinil. Ker ni več z drugimi v vodo mogel, je nemilo libal. Nenadoma se mu pridruži pišika, ostaja vedno pri njem, praska, zbira kraj njega, in ker še oba v kuhinjo nosijo, spi pri njem, mu na herbtu sedé. Ko zrasede več, hoče više posedovati. Zdaj nima racakec mira, in ni tiho, dokler mu je na herbet ne denejo. — Tiste dobe so imeli tudi velikega psa varuha, kateri je bil rad pri mladi pernati živali. Tako dolgo je prosil in mlo javkal, dokler niso k njemu djali kake pišike, račice ali gosike, katero je vselej preraho varoval in radosti cvlil. — Pri neki drugi hiši so imeli dvoje pavov. Pavica pogine, on pa začne očitno medleti. Noče več jesti, čepi s pobešeno glavico v kakem kotu, in ne hodi več na prejšnje mesto spat. Pernad ga očivestno pomiluje. Če odkod primertvaca, se ga tiho ogiblje, in mu rada zernje pusti, ako bi se mu račilo kako zernice. Tako je precej časa. Enega dne pa zapusti neka raca svojo naravno tovaršijo, in se otožencu pridruži, kraj njega libaje, kamor koli

je koračil. Ko zvečer na drevo spat zletí, ga čaka spodaj do jutra, da ga zopet koj povsod spremlja. Spervega jo malo porajta, počasi pa se mu tako prikupi, da ji je očitno rad. Gre ž njo, če jesti išče, jo čaka, če se koplje, in se zvečer na naj nižje veje useda, da ji je bliže.

15.

Kaj pa čuti serce, če čujemo, da se tič iz zahvalnosti s pesom brati, in še divjost pozabi?

Neke hude zime pade vran ves dreven v grajski dvor. Nekdo ga pobere in verže v pesjak, in se zanj več ne zmeni: ko spomladi pesa odvežejo, vidijo, da ima zvestega služabnika, kateri mu je vedno za petami, namreč ti-stega vrana, kateri se je pri njem v pesjaku so-grel, oživel in iz zahvalnosti, ker ga je tako ljubeznjivo sprejel, se ž njim priserčno združil. Pri jedi mu je iskal in dajal naj bolje kosove, ali mu je odkod kostí donašal. Ko je grajščak kam jezdil in pesa seboj vzel, je vran nad njima letal — bodi si kamorkoli. Ako pes spí, se vran k njemu usede, ga milo in nevkretno gleda

in varuje. Če mu veržejo kaj jesti, se ne dotakne; če ga hočejo odgnati, se še le bliže primakne k ljubemu tovaršu, ktereга čez vse ljubi.

Drug zgled enake zahvalnosti in tovaršije nam kaže sledeča prigodba: Na neki pristavi popade lesica gos, in pobegne ž njo. Domači pes zagleda roparico, skoči za njo, in reši gos; odsihdob ga ima gos tako rada, da hodi povsod za njim. Enkrat jo sosed z drugimi vred ukrade in zaprè na dvorišče. Ko pa pes tam mimo teče, ga gos zapazi, in zagaga; pes pa hitro skoči čez zid, in tako izdá tata. Čez nekaj let potem vtopijo pesa. Gos gaga nemilo, in žaluje po svojem predragem ljubljencu.

Z ljudmi še se gosí raji sprijaznijo — in dostikrat se ne vé, zakaj. V mestu Y. se naenkrat nekemu staremu gospodu sosedov gosak pridruži, in ga vedno spremlja. Zarano ga pride slednjo jutro budit z veselim gaganjem, in hodi ko pes za jim po vseh ulicah. Če gospod kje počiva, se mu usede k nogam, gre ž njim v kavarno ali gostivnico; če pa ne sme, čaka zunaj, dokler ni gospoda vun.

Bolj zanimivo pa je obnašanje tako imeno-

vane vojaške gosí. V Eslingu jo vojak stražnik nekdam vbrani velike nevarnosti. Koj zapusti svojega gospodarja peka, in hodi kraj stražnika sim ter tje. Ker se jim taka družica zdi sramotna, jo odženó, pa se vedno povrača, in ko ji zaprejo vrata, zletí čez zid, in se zopet pridruži stražniku. Ker vse radovednost tare, kaj bo iz tega, kupi polkovnik gos, ji dá napraviti gosjak, in jo po redu kermijo. Ko se vojaki v drugi in tretji kraj preselijo, vzamejo gos k sebi, ktera pa zopet spremlja vsakega stražarja. Nevojakov ali vojakov družih polkov pa ne pusti mimo, če je stražnik ne pomiri. Ko gredo enkrat vojaki daleč v tabor, je domá silno žalostna. Ko se čez več tednov vračajo, jim zletí daleč naproti, jih pozdravlja veselo gagaje in plahutaje — in koraka pred muziko ko banderaš naprej. — Tù nam razodeva nekako nerazumljivo slutnjo. — Kako je vedila, da se njeni vojaki ravno sedaj domú spravljajo?! —

Podobnih prigodeb je še več po knjigah zapisanih in dovolj spričanih. Sledeča pa se je l. 1861. primerila: V C—farovu so imeli dolgo dvoje gosek, ki ste bile močno priljudne. Do-

služeni duhovnik pa umerje, in ko ga spremljajo na pokopališče, greste goski lepo vstric med ljudmi do groba, ter se tu na rob grobov postavite, gledaje in nemilo gagaje, kako merliča devljejo v jamo. Potem greste mirno domú.

16.

Tice pevke so posebno umne. Poglejmo na naj zanimavejše prigodbe! Vsi vemo, da se papige, kosi, škorci itd. lahko naučé besede izgovarjati sami po sebi. Neki škorec, ki je bil dolgo v otroški sobi, se naučí tako jokati, da kterokrat mati priletí deteta mirit, pa ga še v sobi ni bilo. Neki drugi poslušá, ko se poštni hlapec zvečer učí trobiti nov napev. Čez nekatere tedne ga skuša posnemati, in zares ga prav črepeče žvižga od konca do kraja.

Papige in šojke posnemajo človeške glase, klice in besede tako naravno, da lahko slednjega prekanijo.

Kalini ne pojó navadno sicer veliko, pa se lahko naučé prenježno in jarno žvižgati; če se jim kaj poje ali žvižga, so prijetni družci, se

veselé glasa in lica svojega gospodarja, in mu veselo zapojó, ko doide ali jim prijazno velí; razsodijo, kateri napev mu je naj ljubši, in ga na vso silo žvižgajo, da bi jih pohvalil. Ravno tako jih mika drugih ljudi hvala; za tega voljo radi ktero zakrožijo, če kdo na pohod pride. Tudi na burke in šale so tiči. Neki kalin je zapazil, da gospod otroke s trate ali pesa, če za vozom laja, domú zabrizga. Ta brizeg posnema na tanko, kedar gospoda ni domá, in skliče otroke in pesa. In ko priletijo mislé, da so oče zabrizgali, je prevesel, da jo je tako dobro pogodil, jim prijazno kima in žvergoleva. Razumel je tedaj, zakaj gospod zabrizgava. Tako se je neka šojka sama od svoje gospé naučila klicati: Filip, Jurče, Lojza, in sedaj enega, sedaj drugega otroka kliče in k materi nažene, ki pa pravijo, da ga niso pozvali, otrok pa, da ga so. Tako prekanjuje več časa, dokler ljudje ne zasledijo njih burk. — Naj izverstnejši posnemač pa je drozeg, posebno ameríkanski, vendar pa ga še prekosi sentsonli, t. j. stoglasnik, tako zvan, ker prečudno lahko, nježno in milo vse glase posnema od ljudi, tičev in štironožnic. V

enej sami minuti poje ko škorjanec, kos, vrabec, borovjak in žaba; sedaj poje zopet lepo, in potem hripavo ko jastreb. Bolj pa ko glas spreminja, milša je spremena in tako naravna, da živali in lovce trapá. Kdor ga čuje, pa ga ne vidi, si domišljuje, da se vsi tiči poganjajo za zmago.

Če so pa nekteri tiči prečudni samouki, so drugi neznano podučljivi. Kanarček in lisec se naučita čerke in številke, znata iz njih sestavljati besede in števila; doštevata, odštevata, razštevata, in se odgojita celó toliko, da sta gledišna igravca, da napravljena ko vojakeca s čelado, s pukšico, torbico in sabljico na straži stojita, iz topekov streljata, obsojenca ustrelita, merliča v skrinjici odpeljeta itd.; koliko pameti in razuma mora imeti mala živalica, da se dá vsega tega naučiti; kaj se ji ne more ročno povedati, in je čisto zoper njeno šego?!

Če pa zmore toliko, kdo vé, koliko je še mogoče?!

17.

Še nekaj od žerjava, kateri se šteje med tiče pervake, med naj pametnejše živali, in ima

še poseben dar za društveni red, da se mu človek ne more načuditi. Prirojeno mu je, bi rekel potrebno, da gospoduje, uči, odgaja, strahuje, vreduje, red varuje, in sam daje lep zgled. Po pameti in obnaši gre bolj njemu kraljestvo nad vsemi živali, ko levu ali orlu. Naj beržeje je bilo to njemu od začetka namenjeno. Hitro je sila krotek, pa tudi berž varh in gospodar pernadi. Gosí spremlja na pašo, jih varuje in brani, in zvečer v gosjak prižene. Kaj izverstno se je v omenjenih lastnostih ponašal žerjav barona Sajtertica. Kraljeval je nad vso živalijo v gradu in vasi, in nikakor ni terpel kakega nereda. Posebno v gradu je oskerbnik, pri čedi namestovavec pastirskega pesa. Po drobino, ktera je na paši zaostala, je zvečer sam hodil in jo v hlev tiral. Žerjavico, ktero so mu dali, sprevalja prijazno, jo uči plesati, pa jo kavsa, če je neročna. Tudi divje žerjave je hotel svoje umetnosti učiti in jih kavsa je strahovati, pa ti mu to zamerijo in opuljenega in razkavsanega odpodijo. Ko so enkrat ustreljenega žerjava na dvorišču trebili, se sila razčemerji, kavsa trebeža, in noče tukaj nikoli več jesti.

Celo poletje pase po več ur sedaj mladino, sedaj drugo čedo tako skerbno, da nobeno živinče ne prekorači meje.

Enkrat prideta sosedova vola v ograd; mahomo ju odpodí, če se mu ravno hudo brani. Med pernadjo ne terpi kakega prepira; koj je ko sodnik, in prepiravce kljuvaje razspravi; vendar razločuje na tanko med krivci, in kavsa močnejše purane in gosí huje od slabejših rac in kokoš.

18.

Naj prvo poglejmo na ljubeznjivo mično zavezo sv. Frančiška s tiči, kakor nam jo razlagajo njegovi življenjepisci.

Ko gre prvokrat na alvernsko goro, ga okrožuje truma tičev, kateri se mu na glavo, rame, persa in roke usedajo, in razodevajo svoje veselje nad njegovim prihodom s kriljenjem in pikanjem. To mu storijo drugokrat, ko se tje prišlemu božje rane vtisnejo; posebno vdan mu je en sokol. Kedar prihaja ponoči ura, o kateri Frančišek vstaja k molitvi, mu sokol že rožljá in rožljá pred durmi. Ko pa svetnik bolj one-

maga, ga pustí dalje spati, in ga raho budí še le proti solnčnem vzhodu. Od podobne nježnosti smo že spredaj govorili.

Ko je Francíšek v Sieni obetežal, mu podari nek žlahtnik živega, ravno vlovljenega bažana. Ta se mu tako priserčno pridruži, da noče več oditi. Spuščajo ga v gorice, pa jaderno priletí spet k Francíšku. Podarijo ga pozneje nekemu znancu, ki je bolenika pogosto pohajal — ali pri temu ne pozoblje več zernica; ta ga prinese nazaj, in ko svetnika zagleda, se razveselí, in zopet rad zoblje.

Nekdaj čuje sv. Francíšek slavca v vertu peti, in velí sobratu Leonu, naj tudi Bogú prepeva, ko se pa sobrat s slabim glasom izgovarja, prepeva sam do večera, dokler opešan ne reče, da ga je tiček prekosil. Potem reče ptici, da naj mu zletí na dlan, pohvali njeno lepo petje, jo nakermi in odpusti, pa ne odide, dokler ji ne zapové. Kaj podobnega se bere od sv. Roze limajske.

Na riečkem jezeru mu podari ribič živo vodno ptico. Derží jo nekaj časa v roki, in jo potem spustí — ali ptica ne odleti. Na to moli

dolgo zavzet, jej veli odleteti, in jo blagoslovlja. Očitno vesela splava ptica v višavo. *)

Naj bolj čudovitna pa je tista znana pridiga, ktero je ta svetnik ptičem govoril v svoji priprosti visokosti. Ko namreč enkrat dosti tičev po tleh in germovji zbranih zagleda, svetnik reče pajdašema postati, ker ima tim bratecom nekaj povedati. Nato gre prek trate med nje, in nobeden ne pobegne. „Moji bratci tički!“ tako začne, „lepo zahvaljujte svojega stvarnika, ker vas je tako veselo in krasno obdaroval, da lahko nad zemljo v zračje na višave splavate, kar nobena druga stvar ne more; vam je dal ročno truplice in perotic dvoje; vas je podučil si staviti zala gnjezdica — po vam odmenjenih gorah, livadah in drevesnih veršičih. O predober je Bog do vas!

Obleke ni vam treba si presti, ne tkati, ne šivati, in vendar imate kaj snažno in pisano suknjico, ktero donošeno prečudno spreminjate

*) Tu mu tudi dajo ravno vlovljeno veliko ribo, ktero nekaj časa derži in zopet spusti v vodo, ali riba ne gre z mesta, temuč plava pred njim, kakor bi ga ne mogla ali ne hotla zapustiti; blagoslovljena še le gre v vodo. *Pis.*

z nov^{imi}. Tudi sejati, žeti in napajnih virov kopa-
 pati vam ni treba; božja dobrota vas povsod
 živi in napaja. In gerlice, vam je podarila pri-
 jazno, radostno serčice, da si lahko v sladkih
 pesmicah hladite in še človeka razveseljujete. O
 velika in preimenitna je vaša čast med živali!
 Zatega del, preljubi bratci! skerbno se varujte
 grešne nehvalnosti, in ljubite in hvalite za vse
 te darove svojega stvarnika, kar le morete!“
 Ko premili svetnik tako govori, stegajo tički
 vratke, razpenjajo perotice, odpirajo kljunčke,
 priskakujejo veseli bližeje in vse verstno разо-
 devajo, kako mili so jim sv. poduki. Ves ginjen
 ogleduje mož božji njihovo pisano krasoto, spre-
 hajaje se med njimi; se marsikterega dotika s
 svojo halo, pa te plahe in da stvarice so brez
 strahu mirne okoli njega, in gledavcema se zdi,
 da se je nekdanji sladki rajski mir zopet na zemlji
 udomačil. Mahoma razferčijo, in prepevajo na
 vse moči hvalo in čast premilemu stvarniku in
 preljubemu božjemu možu. Vrativši se k paj-
 dašema si svetnik oponaša, da je do sedaj
 božjo besedo kratil stvaricam, ktere jo tako
 spoštljivo poslušajo.

Nekaj priserčnega se pripetí, ko ta sveti mož umira. — Dosti škerjančkov do mraka plahih se vertí prepevaje nad samostanom, in hvaležno obhaja srečno smert svojega sv. prijatelja.

Tudi drugi svetniki so s tiči živeli v taki lepi zavezi. V dokaz le nektere zglede iz „Mistike“ slovečega preučenega Goeressa.

On piše, da je okoli Florentinca Ubalda, kedar je delal na vertu, bilo vse polno tič, ktere so na njem obsedale. — Kaj takega bomo še večkrat čuli. Če na neobljudenih otokih kdaj kaka barka prime, priletijo tiči in druge živali k brodarjem, in se jim brez strahú prijazno pridružijo, ker jih človeška žlahtna podoba zapuho k sebi vabi, dokler jih ne splaši neprizanesni, nesmilečni grozni človek.*) K svetnikom, ktere omenimo, pa jih ne vabi samo dozdevna telesna žlahtnost; temuč v njih slutijo dušne prava, ktere ne ukanejo.

*) Latinec Plinij (10, 20.) piše: „Na glavo mestnega župana Atelija Tubera, ko je na tergu na sodnici razsojeval, se je usedal detal tako blizo, da ga je lahko prejel. Červojedec indiški je hitro krotek ko naša pitana pernad. Ravno tako gnjezdijo divje gosí vse po hišnih strehah v severnih krajih, kjer jih pri miru pusté. (Humboldt Voyags II. st. 193. Makencie pot v Izlansko.)

S samotarcem Gutlahom so se lastovice popolnoma sprijaznile, so pri njem v bajtici gnjezde delale, in vernivše se spomladi se mu sedale naravnost na rame, roke in persa, in so mu veselo prepevale.

Kristina čudovita je dostikrat na polje šla, različne tiče k sebi klicala, med njimi sedela, in jih je božala in poljubovala.

Sv. Brigida, opatica kildarska, je sklicevala z jezera divje gosí, ktere so urno priletele, se ji pustile božati, in so na njeni mig spet odletovale.

Ko sv. Juta umira, ji sedi na oknu vse polno različnih tičev, kateri ji žvergolijo rajsko popotnico, kakor škerjanci sv. Francu.

Sv. Roza limajska, goreča molica božja, vse stvari vabi Bogá hvaliti ž njo vred, in kakor opanane ali začarane jo večkrat vbo-gajo. Tako je njeno zadnje leto neka ptičica o solnčnem zatonu ves postni čas k njenemu oknu na drevce se usedala in čakala na začetek vzajemnega petja. Ko Roza zapoje, prične mahom tica prav rahlo, pa vedno glasneje in tanje, potem zopet rahleje, dokler ne vtihne. Roza

začne z jarnim glasom svojo pesem. Tica nekaj časa tiho posluša, pa zopet povzame, in tako se verstite vselej celo uro. Potem tica odletí, pa pride drugi dan zopet ob pravem času.

Johana križevska v Kubasi pri Madridu je v tami govorila v latinskem, gerškem, arabskem, baškem in v drugih jezikih. Enkrat jo zaprejo, in nepustijo nikomu je poslušati. Čez nek čas pošlje opatica k nji gledat. Poslana sestra jo najde govoriti, ko poprej, in pri njej mnogo tičev, katerim se vidi, da jo svesto poslušajo; po tem prihitijo vse sestre, in se tega prepričajo.

Nekterim svetnikom daruje Bog čudovito moč, da se morejo v zračje dvigati, kakor se dim kviško vzdiga. Take okrožujejo tiči kaj radi, kakor p. sv. Petra alkanskega.

Kedar je po svoji pobožni zamaknjenosti povzdignjen visoko v zrak z razpertimi rokami v tamnu visel, prepeva prijazno dosti tičkov okoli njega; posedajo mu tudi na roke, in ne pobegnejo, dokler se spet ne zavé.

Od mnogih duhovnov, samotarov (samojamov) in svetnikov se bere, da so tiči od daleč k njim hiteli, jim s pešice zobali in svoje naj mičnejše pesmice peli.

Orli in drugi ropni tiči so se jim ponudili strežnike in tovarne na potovanji, ter jim ribe in drugo hrano prinašajo, kar se bere pri škofu Kutbertu, sv. Korbianu, cistarskemu opatu Štefanu, predgarskemu Ivanu časti vrednemu.

Sila zanimiv je labud sv. Hugo-ta škofa linkolnskega. Tisti dan, ko svetnik pride v svojo škofijsko palačo, prileti čisto neznan velik labud, pokolje vse labude bližnjega gradu razun same labudice, mu prihodnjo tovaršice. Sam pred škofom je krotek in prijazen; jim je iz roke; vtika glavico in dolg vrat v njihov široki rokav, in je noč in dan pri njih. Kedar odpo-tuje, odleti; ko se pa vračajo, že po tri in štiri dni naprej prihod oznanuje z nenavadnim gaganjem in letanjem. Služabniki so se terdno nanj zanašali. Le pri zadnjem škofovem povratu jim ne gre naproti, s težavo ga strežniki do njih spravijo, pa jim ni krotek, ni rad in od-tava žalosten s pobešeno glavo.

Zares jim je dotekla zadnja ura, vendar pa še labud po njih smerti več let tû preživi.

K Štefanovemu Jakobu priletí na polji truma divjih golobov. Lovci namerijo na nje, on pa zaprosi, naj ne streljajo, ker je on njih varuh. Golobje, kakor bi ga bili razumeli, se mu na vse strani zeló prilizujejo, da se lovci ne morejo načuditi; kaj podobnega se pri njem večkrat nameri. Do teh golobov je imel tako moč, da so prileteli in se mu na rame usedali, kakor hitro jih je zaklical.

Prečudne reči pa se zastran tega berejo od Jožefa Kopertinca. Njega so tiči na tanko vbogali, na njegovo povelje celó druge. Te, ki so mu všli, je lahko od daleč nazaj sklical, pokregal in podučeval, da so mu se obnašali čisto po njegovi volji. Pred njim ni tiček iz gnjezda zbešal, temuč se mu dá miren šlatati. Enkrat nese v pešici nekaj smeti; prelep tič, kakoršnega ni poprej, ne pozneje tû bilo, mu sede na roko, zobjanja iskaje. Jožef ga nekaj časa gladi, i zopet izpusti. Mimo zaper-tega okna letí kos. On ga pokliče, in tič hoče šipo prekljuvati, da bi noter mogel. Nek mlad

žlahтник, Lioneli, mu prinese mlado konopljenko. Prišlemu mu na drevo uide. Velí ji na Jožefovo povelje nazaj v tičnico zleteti, kar koj stori. Lišico spustí Jožef pod tem, da sklicana mu pride pomagat Bogá hvalit. Tica je vedno v bližnjem vertu, in ko jo pozove, prileti in poje ž njim. Nunam Klaricam v Kopertinu obljubi tičico, ktera jim bo pomagala Bogá hvaliti. In kolikorkrat na dan zapojó svoje molitve, prileti iz hoste tica, in poje ž njimi. Enkrat se dve novakinji prepirate. Tica zleti med nji, in ji hoče plahotaje med njima razpraviti. Pa ena jo šlignje in odžene. Na to odletí, in se ne vrača več. Poprosijo svetnika, naj bi jim jo zopet spravil, kar ljubi. Zares priletuje zopet v klošter, teka po hodih, in poje ž njimi. Pozneje ji enkrat za šalo kreguljec na nožico pripnejo. Zopet odide. Na njihovo ponižno prošnjo jim jo Jožef zopet spravi, pa pristavi, da jo je poslal za petja in ne za škergetanja voljo.

Pevske živali.

Blagi dar pevske žile ni samo dika in radost človeška, temuč tudi živalska. Izmed na-

rodov so Lahi in Slavjani pervaki pevcev, izmed živali pa tiči, in kakor pri ljudeh, je tudi pri njih eden izverstnejši, ali slaběji pevec od drugega.

Skušnja priča stotero, da glasba živali mika, vabi, raduje in s tem poterdjuje starodavne pravljice od začaranih pesem Orfejevih in Arionovih. *)

Tu se očitno vidi, da ni vsaka žival za glasbo; eno mikajo in očarjajo blagi glasi, do drugih mnogih nimajo moči. Vsaki dan se lahko čuje, kako neki pes nemilo tuli, če se kaka žalostna zaigra, ali otožno laja, kedar zvoní, vsi drugi so pa tiho.

Tudi se pripeti, da se tiči s svojim petjem vedrijo. Bolj čversto ko on poje, urneje dela ona gnjezdice. Slaviči se slavicam s petjem prikupujejo. Slavice se vselej naj jaznejšega in mičnejšega pevca tovarša izvolijo. Same sicer niso pevke, vendar se dobro umijo na pesmi

*) Na velikem tergu ptujskega mesta stoji marmoren rimsk spominek. Na njem poje in brenka Orfej tako mično, da primika vso zver in pitano žival, ktera zabi svojo divjost in plahost, in ga pazljivo sluša v blagi zložnosti.

in so tanke sodice. Ta dar gre celo takim tincam, pri katerih ni nobenega petja.

Slaviti laški skladavec Ferd. Bertoni v Benetkah je imel golobico v svoji sobi, ktere uho se je v glasbi tako izurilo, da se je iz njenega obnašanja očivestno vidilo, kako močno zanimivo igra pesem svojega gospodarja. Ko berž na glasoviru udari na strune, zleti na njegovo pokrivalo, in radostno kima. Če pa kak glas nevbrano zadoni, jo očitno zabolí in razžalostí, in če jo s krivimi glasi navlašč draži, se hudo razčemerí, in pika igravca kaj ostro v roko ali nogo v dokaz, da je zares jezna. Neki Bertonov znanec je pravil, da ga je sram pred tako ostro sodico igrati. Smejali so se mu; ali Bertoni poterdi, da njeni rzsod zares nikomur ne prizanaša. Večkrat jo mora v drugo sobo odpraviti, da mu učencev preveč v zadrege ne spravlja, in jim ne naganja rudečice.

Tičja pevska žila je zares prečudna; ali mi smo jo tako navajeni, da se le malo čudimo, ako se nam o tej zadevi tudi kaj posebnega pripoveduje. Če o narovoslovji beremo, da žvižga mravljejed vse glase osmične in različne premile

napeve vse bolj jarno mično in nježno od slaviča, nas to bolj zanimiva ko zavzema. Taka je pri drozgu, posnemavcu, kateri ima sicer svoje lastne pesmi, pa tudi kaj lahko posnema napeve drugih tičev, in to tako preizverstno, da jih mičneje prepeva, in se zategadel bolj od slavca štima. Ludovik XV. je imel kanarčeka, kateri je 10 napevov iz neke vvodnice od konca do kraja na tanko žvižgal. — Vse to nas še ne navira preveč, ker ni po samem sebi, temuč le po svoji meri in izverstnosti kaj nenavadnega. Neradi pa verjemo, da bi vedili tiče vkup večglasno in popolnoma soglasno peti, kar se bere od sarriamov. Scheitlein piše: „Neki tiči so celó za kratke besede, da eden prvi, drugi pa drugi glas poje“. Pa to še so saj tiči; nikakor pa se ne zdi verjetno, da bi celó krastača vgodno pela: „V Guinei, piše Oken, poje gerbasta krastača — (systema)“, lih-tako, kar pravi Plinij: „Vse konjištvo Si-barcev se je po glasbi plesaje premikalo“. *) Bonnet pripoveduje, da je v Parizi vidil pod-

*) Umetni jezdicí sihdob nam poterjujejo, da konji radi po vojaško verno po glasbi stopajo.

gane po glasbi na vervi plesati z manjgico v tačicah; drugih osem, pa pleše ob enem ples glediščini, in to tako na tanko po glasbi, ko naj bolj izurjeni plesavec!!

Na tej poti pa srečamo marsiktero še ne razodeto skrivnost. Neki glasi in napevi n. p. ne mikajo nikakor neke živali, drugi pa jo očitno zavnimajo, taka je z nekimi orodi in doni. Lencev prijatelj je imel kanarčeka, kateri ni porajtal njegove godbe, dokler ni na glasko c dur potegnil. Ko berž pa ta glas zadoni, je ves posluh, zletí godcu na ramo ali gosli, in poje ž njim na vse gerlo. Kaj podobnega sem doživel sam pri nekem psu. Le pri otožnih napevih glasovirnih je nemilo javkal, drugih ni porajtoval. Le tistokrat je vselej od sosedovega slemena neka golobica k oknu poslušat priletela, kedar je izverstna glasovirka Larova igrala neki napev iz pevoigre „Admet“, in sicer nikoli. Po tem napevu je koj nazaj zletela.

Izverstni glasovirec Benati, ko vidi pri svojem kodru, da ga kaj rad igrati posluša, si zmisli ga naučiti, da bi po osmici vse glase lajal. Na različnih glasbenih orodih mu osmico

vглаšuje (vdonuje), pa vse zastonj. Poslednjič si omisli 7 vbranih zvončekov, v ktere zaporedoma bije, in v 9 dneh mu vé koder po osmici lajati — ali osmičkati.

Sila zanimiv in pa dve gibe važen je pes Parad, ker ga ne kinča samo iskrena ljubezen in zvestoba, ktera se rada pri psih narajma, temuč tudi preizversten glasben posluh.

O začetku francoskega punta namreč je dirjal vsaki dan neki pes k paradi pred kraljevo palačo, in se je deržal igravcev, ter hodil in postajal kraj njih. Po paradi je odbežal, pa je drugi dan zopet ob pravem času pribežal k ljubim igravcem. S tem se jim prikupi; kerstijo ga Parad, ga kermijo in vzajemno k obedu vabijo. Kteri ga hoče kraj sebe imeti, ga gladi, in mu reče: „Parad, danes obedovaš pri meni!“ Na to gre pes ž njim, se najé, in se zopet posloví, da bi po svojem nagonu k petju, igri ali v drugo gledišče prav prišel, kjer se je k muzikašem v kak kot stisnil, in je še le po igri odhajal. Ta muzični pes je pa tako le poginil: Šel je z muzikaši nekega polka na Laško, in je imel posebno rad slovečega Desja (Dessaix).

Ko mu tega miljenca v bitvi marenžkej 14. junija l. 1800. krogla ubije, plane k umirajočemu, in najde v tem hipu po drugi krogli tudi on svojo smert.

Omenim še, da nektera žival tudi igra na orodje; drugim je to le spodtika. Naj pripravnjša je opica. Na starih podobah se vidi, kako piska na žveglo ali brenka na strune. Egipčani so pesjoglavno, opico učili čerke, ples, piskati in brenkati. S tem si je denarje služila, in jih je vtikala v mošnjo, ktera ji je z rame visela. Vidil sem tudi opico prav dobro kučjašiti, v levici vajat, v desnici bič. Kaj takega se še sihdob vidi. V Parizu je ena na gosle godla. Škoda, da ni povedano, kako, kar je bilo najvažneje. Naj beržeje ni preizverstno godla, pa dovolj, če ni bilo slabše od človeškega početnika.

19.

Starša žival uči in odgoja mlade. Pri živali ni vse prirojen nagon, kakor nekteri mislijo. To so že starodavniki zapazili. Modri Aristotelj piše: „Slavica uči svoje mlade“, in Plinij

(10, 43:) „Mladi slaviči poslušajo skerbno stare, in poskušajo pesem; zapazi se še celó, da stari pokrega, mladi pa popravlja“. Mojzesova pesem (5. Mojz. 32, 11.) omenja, kako stari orel mladiče uči letati. Kdo ne vé, kako mačka mlado uči miši loviti? Prinese ji nekaj pokvečeno mišiko; če je še prečversta, da bi mladi všla, jo še bolj pokveka, da jo mlada lahko vloví. Tako ravnajo tice roparice, jastrebi, sokoli itd. Dela Malle je gledal, kako sta stara sokola nad gnjezdo godnih svojih mladičev plavala in jih veselo klicala. Ko se k njima dvigajo, spustita mrtvo miš ali mrtvega vrabca, za katerim se urno zaženejo; vendar ga s pervega ne vejo v zraku vloviti, pač pa po večkratni skušnji, ker ga jim pred ne pustita pojesti. Pozneje jim prinašata žive, več ali manj pohabljene tiče; in ko že tudi te dobro lovijo, jih še izurjata v lovu čisto zdravih, in tako doženeta prvotni poduk. Orli si odnesó mlade na herbtu, jih na enkrat s sebe stresó, da se vadijo letati, pa so berž zraven, ako kateri peša. Žerjavov poduk smo spredaj brali. Pa ne samo lastnih mladih, temuč tudi druge svoje verste uči žival.

„Peljaje se mimo neke gostilnice v kreber, se zažene mladi pes lajaje za nami“, pravi Vogt, „da prestrašeni konj v breg zadirja. Med tem pricopotà starji pes, zgrabi mladega za uho, in ga vleče domú, naj se ravno na vso moč brani in hudo cvili. To se nam zdi prav čudno. Gostilničar pa nam drugokrat to zagonetko razvozlá. Za voljo jednake slabe šege je stari pes v svojih mladih dneh bil dostikrat tepen. Za tega voljo se je naganjanja odvadil, sedaj pa ostarel tudi svojemu nasledniku brani to sam po svojem nagibu“. Ravno tako so Bernardovi psi mlajše odgajali, kakor smo čuli. — V neki hiši so mačko privadili, da je hišnega tiča pri miru pustila. Ko pa ga začinja njena hčERICA zasledovati, jo mati sama tega odvadi, kar oboje je gotovo proti prirojenemu nagibu, ker ga obe morate skerbno zatajevati.

Še celó za svoje drugo pokolenje skerbi žival. Lani je v Cm. farovu mlada mačka ravno na poti pred hlevom pervokrat dve mladi imela; gleda ju in odide, kakor bi ne vedila, kaj ima storiti. Ključarica gleda to od daleč in gre po košaro, da bi ju noter djala. Ko se vrača,

vidi, da stara mačka svoji vnukici ravno na hlev v seno nese, potem pa teče po njuno mater, jo prižene k mladima, in ker še ta zopet svoje dolžnosti ne čuti, jo pritisne in pritiska s tacco na seno k mladima, dokler se mačkice ne lotite sesati.

Posebne važnosti in zanimivosti v živalskem življenji je medvedji pestun.

Medvedica verže poredno januarja ali februarja v svojem berlogu dvoje mladih obojega spola. Po letu ju ima vedno kraj sebe; v jeseni pa pusti hčerko, in si obderži samo medvedeca, kateri ji mora pomagati njena mladiča prihodnega leta pestovati; mora ju nositi čez potoke, luže, nevarna pota, jima hrano iskati in druge službe opravljati. Za tega voljo ga po Ruskem imenujejo pestuna. Če je v tej službi nemaren, ga mati pretepe.

Pri Uralski gori vidi pred nekimi leti pastir medvedico z mladima in s pestunom k velikemu močvirju priti. Pestun prinese na herbtenega mladiča na drugo stran, in se verne, da bi še drugega čez spravil; pa sred močvirja ga spusti bodi si opešan ali kujav, in le na groze-

če rjovenje materno ga zopet naloži in čez spravi. Ko mati za njim pride, ga naklopuška, da ne more stati, ali si ne upa.

20.

Živalski jezik ali pogovor.

Iz vzajemnega poduka med živali sledi neobhodno, da se razumejo, in si vejo dopovedati, kaj hočejo, in da imajo tedaj svoj jezik, kateri je menda vsem soplemencom razumljiv. Če mi njihovih različnih glasov ne umemo, se nam godi, kakor pri neznanem človeškem jeziku. Govorijo si živali po dve gibe, glasno in s kretanjem. Naj nižje, ktere nimajo pljuč — in zato govorijo po samem kretanji, p. červi. Zaželke si branijo nekaj z ustmi, nekaj s peroticami. Neke ribe imajo tudi glas. Naj jasneje je tičji jezik, če ravno goskam pravimo, da gagajo, racam, da libajo, srakam, da regečejo, šterkom, da šterkljajo, kokljam, da kočejo itd. Drugače pa koče koklja, če najde kako zernice, drugače, če zagleda jastreba ali se psa plaši. Pišanci razločijo dobro te koke. Na prvega

priletijo, na drugega se tiho poskrijejo, na tretjega bežijo z materjo, in si imajo sploh kaj praviti. Taka je pri vseh plemenih. Pri pevkah je že samo petje mičen govor, vendar imajo še za svoje misli in čute, za strah in up, za željo in gabo in za vso domačo potrebo dokaj posebnih glasov ali besedi. Če govorimo slavcu ali kalinu, žêbi in lišici, se jim očitno vidi, da pazijo in bi radi kaj rekli, pa ne morejo po našem. V njih je nekaj človeškega, kar se še ne more razodeti. Šoja se smeja skoro kakor človek, srakopêr je rugavec ali zasramovavec, šterki se posvetujejo in kaj radi šterkljajo. Prigodi se, da se včasih, preden v južne kraje odrinejo, v velik kolobar razstavijo; eden je v sredini; dolgo žlobodrajo, zadnjič pa vsi na srednjega planejo, in ga prebodejo — zakaj, — še nikdo ne sluti. Tudi vojske imajo med sabo, vsi enega kraja zoper vse kakega drugega kraja. Na neko zapoved se zberejo, ena stranka na tem, druga na drugem polji. Živahno žlobodrajo, posebno nekteri starši, mlajši molčijo, in sklenejo, in začnejo boj.

Pes in mačka imata polne orgle glasov. Tudi ribe pliskavice ali delfini se kličejo in opominjajo.

Po glasu, ki ga imajo živali, jih tudi imenujemo, n. pr.: kúkovico od „kuk-kuk“, pišče od „pi-pi“, vrano od „vra-vra“, kokljo od kokkok“ i. t. d.

Tudi svoje občutke pové žival, in sicer tako, da neke svoje ude vlastito giblje in stavi, p., konj ušesa, mačka herbet, slon rivec, druge rep. Pes ga miga v radosti in zaupanji, mačka in njene sorodnice v jezi. Joče se tudi žival; psi, goved, konji se očivestno solzijo. Za smeh pa ne vejo; edina opica se nekaj smeja. Kjer konja serbí, pa se sam ne more čohati, grize drugega v tisti kraj. Sosed razumi to znamenje, in ga grize in čoha na tistem mestu. Opice imajo med sebo tako razumljiv jezik, kakor je nam naš. Bčele se tipavnic dotikajo, in tako dopovedujejo, da je kak sovražnik v ulu; berž zasumí ves roj. Če se bčeli tipavnice odrežejo, zapusti roj, ker si brez njih ne more več pogovarjati, in bi bila mutasta med drugimi. Bčelar Dujardin skrije daleč od ulnjaka v neko poderfino skledico sladkorja. Ena bčela zavoha to

sladčico, odletí in prižene koj dosto bčel sabo. To svedoči, da je bčela najdeni zaklad ovadila. Mravlje si govore po znamenji. Ako kdo vnajne nadleguje, zbežijo neke hitro za drugimi in jih z glavico v vrat butnejo; te storijo ravno to bližnjim, in berž pridervijo vse nad mravljišče silno serdite. Tudi s tipavnicami si dopovedujejo.

Včasih vejo živali skoro po našem kaj povedati; konj hèrže veselja, če mu polagat prideš, ali če se mu samcu tovarši vračajo. Lencev šterk je imel gospoda tako rad, da je vselej od daleč pridirjal, pred njim pokleknil in veselja nekako zakokodakal. Sajfertičev šterk je pobešal glavo, ali jo je skrival pod peroti, če so ga kregali. Po takem je dovolj jasno pokazal, da se kesá žalostí, ali ga je sram. Konj se plaho ogleduje, če ga nemilo priganjaš. Po pridnem starem hlapcu, kateri je s konji lepo ravnal, posebno pa s šantavim slabejšim, dobijo na neki pošti pravega siroveža. Pri prvi vožnji priganja šantavca tako silno, da podkov stare. Ko ga podkovat žêne mimo hiše, kjer prejšnji hlapec ravno merlič leží, se oberne konj proti tej hiši in

nemilo cvili, da se vse začudi. S tem glasno pové, kako žal mu je po hlapcu, kateri mu je ljubeznjivo stregel in prizanašal. Delfini, kateri so priljudno plavali za barko, so glasno zamemrali, ker so brodnarji enega prebodli. — Tako govori žival dovolj jasno, če ravno ne na tanko po našem.

21.

Žival razumi tudi človeški jezik, in je rada našemu nagovoru in pogovoru. Pri psih, posebno pri kodru, nam je to naj bolj očitno. Pes se skoro naučí, kaj naše besede pomenijo, zlasti tiste, s katerimi mu navadno velevamo, ga hvalimo itd. To pa bi bilo nemogoče, ako bi žival ne imela lastnega jezika in bi po svojem ne govorila, kakor je nemogoče različnost barv dopovedati rojenemu slepcu, kateri jih še nikoli ni vidil.

Skušnja še več kaže, namreč, da se rade učé tudi tiste živali, katerim je to mogoče. Tiči, psi poslušajo poduk prav skerbno, in si včasih vidno domišlujejo pomen že večkrat za-

slišanih besedi. Kakor pri ljudeh, so tudi pri njih nektore bolj obdarjene; nektore več razumijo, več hočejo, več poskušajo in doženejo od drugih. So tedaj izverstne in preizverstne. Plinij pravi od psa, kateri je človeške besede posnemal; Šeitlinov jih je do štirideset zljajal. Celó morski pes ali tulenj zmore besedo „baba“. Pri starih pisateljih je dokaj zadevnih zgledov. Po Herodotu je v dolini črna globica s človeškim glasom govorila, po Pliniji Galerijev kokot, po Valeriji Maksimov bik itd.

Starodavniki so žival zeló obrajtali, ker so verovali, da je slednja kakemu Bogú posvečena in predraga. Se bogovom prikupiti, so z živalicami lepo ravnali. Lepše pa človek z živaljo ravná, bolj se ona po človeškem razvija. Pri dobrem gospodarju je krotka in pametna, pri sirovem pa divja in butasta. Že planinska goved je bistrejša in pogumnejša od domače.

Bike in vole so nekdam učili različne umetnosti. Plinij piše: „Sam sem vidil vole, kateri so se na povelje vojskovali, v kolo zasukali, na roge upičili, zopet vstali, se mertve potajili in

dali odnesti, in so celó ko vozniki na jadernem vozu stali“. Taka je z oslom. Nekdaj je bil osel skoro naj žlahnejša in prebistra žival, ljubljenec kraljev in bogatinov. Po Pliniji je nek rimsk starašina enega za 38.189 gl. kupil. To je morala biti izverstna stvar! Da je sedanji osel uboga pokveka, tega je krivo nečloveško ravnanje s tem živinčetom. *)

Plinij pripoveduje sledeče reči od nekega prepametnega in zgovornega vrana, od njegovega umora in pokopa: „Za cesarja Tiberija zletí mlad vran iz svojega gnjezda na Kastorovem tempeljnu naravnost v nasprotno čevljarnico, in čevljar ga spoštljivo sprejme. Sam si tedaj rad izvoli človeško družbo. Tù se koj naučí govoriti, izletí slednjo jutro na govorišče, se oberne proti tergu, pozdravlja cesarja Tiberija, Germanika in Druza in sledeče rimsko ljudstvo. Na to se verne v delavnico. Tako se sebi v čast in hvalo več let obnaša, dokler ga sosed čevljar ne zakolje, kar pa ljudstvo, tako razserdi, da čevljarja nagloma prežene, pozneje pa celó

*) l. 1838. sem sam vidil osla prebistrega jutrovskega, do 15 pedí visokega, kateri je veljal 400 zlatov.

umori. Merliču vranu napravijo prelep sprevod. Neseta ga dva zamorca; naprej piska žveglar, in vencev mu nesó različnih na germado. To je bilo 28. sušca za odvetnikov M. Servilija i E. Eestija“. Tako na tanko so starodavniki take prigodbe zapisovali in cenili.

Omenjeni tiči se tudi radi prav prebrisanó šalijo. Nek kerčmar si naučí vrana, da kure h kermi sklicuje, kar mu gre prav po misli. Enkrat se napové več gostov, katerim lepo pripravijo žlice, nože, vilice itd., potem pa zapró sobo. Ko se gosti pripeljejo, odprejo urno, in menijo koj jedi prinašati — ali sila se prestrašijo, kam so tečas prejšle žlice, noži, vilice itd. Ko pa skozi odperto okno v dvor pogledajo, se začudenja in smeha skoro razpočijo, kajti vse te pogrešane rečí vidijo na dvorišču lepo razpoložene, okoli smetnega kupa, na katerem vran stóji sred k južini sklicanih kur.

Svojo učenost si živali vejo tudi v pomoč obračati. Nek gospod je odhajočega brivca odzdravljaj: „Z Bogom, Marko!“

Skoro si papiga to zapomni, in se mu tudi tako poslavlja. Neko jutro ga vloví mačka, in

zbeží ž njim ko ravno Marko prihaja. Papiga ga zagleda, in zakriči, kar more: „Z Bogom, Marko!“ in brivec tico še srečno reši smerti.

Tako si pomaga nek podučen vran. Hud pes ga preganja; na enkrat se vran proti njemu oberne, in mu močno zakriči: „Ti tat, ti tat!“ Pes se človeške besede iz ptičjega kljuna tako vstraši, — da ga osupjen izpusti.

Vsi omenjeni prigodki so resnično zgodovinski, naravoslovni in dovolj spričani, in niso gole pravljice in basni. Zatega voljo pa so tudi pravi dokazi in poroki, da mora biti v živali neka iskra prave človeške pameti. Očitno sta tedaj v živali dva življa, nižji telesni s slepim mesenim nagonom in višji duševni z iskro iz pameti in serca. Ta dva življa sta sicer tesno združena v en život — v eno bitje, pa nista neločljiva; ni eden vzrok, nasledek ali del drugega, temuč sta bistveno različna, in višji v tej meri sam svoj, da oboje lahko razdere telesno življenje, in je tedaj tudi v živali gospodar telesno življenje.

Od šterkinje smo čuli, da se je iz ljubezni do mladičev v požaru pokončala.

Skušnja poterjuje premnogokrat, da se konji, psi, tiči sami radi na smert sostradajo, ali se svojevóljno drugače pokončajo. Že Aelian spominja bolezní kreških psov, po kateri so se sami s kake višine v morje stermoglavili.

Leta 1845. so angleške in nemške novine popisovale psa samomorca, lepega črnega Nevfundlanca. Že več dni turoben in klavern se prekopicne v vodo, in utone. Ko ga vun dobijo, zopet skoči v vodo. Še ga izvlečejo in pripnejo; ko ga počasi odvežejo, odbeží na ravnost v reko po zaželeno smert. Od senic piše Lenec: „Zdi se, da na silo smerti iščejo. Pogreznejo se v svoj vojakec; če pa jim je luknja preozka, vtaknejo glavico noter, in se tako vtopijo“.

Nektere živali nočejo vjete ne trohice jesti. Snežni čuk raji glada pogine, ko bi vjet kaj jedel, ravno tako pisani modros lahko dolgo strada, kakor p. Lencev, kateri je 9 mescev brez vse jedí sterpel, in se tudi naj boljših sladčič ni hotel dotakniti, katerih je prost požrešen.

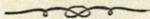
Premilo pa nam serce pregreva, če žival iz ljubezni gladú umira. Takih zgledov je dovolj, posebno pri psih.

Da vse znane zamolčim, omenim samo kodra Ilesičevega. Ker moral 1848. v vojsko, ga pustí pri dobri rodbini v Gradcu, ktera je psa že prej prav rada imela. Ali po odhodu gospodovem se pes, naj mu kakor koli prigovarjajo, ne dotakne več dni nobene jedí in pijače, temuč leží v kotu ves pobit. Ko pismonosec list prinese in gospá reče: „Je od I.“, prikoraka mahom pes, ovoha vesel pismo, in povžije neko trohico, se nadja-jaje svojega preljubega gospoda. Ker pa ga le ni, umerje glada. — Obče znani je samomor vo-jaškega konja v Slavkovem (Austerlitz). Ustre-ljen pade jezdec s konja. S pervega je konj ves miren pri merliču, pa nikakor ne terpi, da bi se mu kdo gospoda dotaknil. Ravno prišli Na-poleon I. vpraša, kaj to pomeni, in zapové, naj ga pri miru pustijo, pa opazujejo in mu potem izid povejo; dobil je glas: „Celo noč je konj stojé svojega gospoda stražil, o solnčnem vz-hodu ga od glave do petá skerbno ovohuje, potem sila otožno pobegne k Donavi, in se v vodi utopi“.

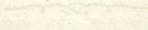
Aelian in Plinij sta zapisala, kako so psi v gromado poskakali, orli stermoglavili se v njo, ktera jim je predrage osebe požigala.

„Mesto Sertos,“ piše zadnji, „časti orla. Devica je mladega lepo odgojila, za katero dobroto ji je tako zahvalen, da ji pozneji tiče pa tudi zverino donaša. Ko je umerla, se zažene v njeno germado, in se ž njo vred sožgè. Mestnjani so mu na germadišči spominek postavili“.

Po takih dokazih prisiljena že je tedaj od nekdanj bistra pamet priznavala živali neko samosvoje duševno bitje, višje in žlahneje od njenega perstenelega telesa in telesnega življenja. Priznavša pa to, si lože tolmači naštete skoro čudovitne prikazni, in rada spoznava, da je tudi žival pogrešna, dostojna in vredna večega čišljanja in lepšega ravnanja po blagem zgledu dobrih ljudi in rečenih svetnikov in svetnic božjih. Zakaj to se vjema z besedo: „Stvar željno čaka razodenja božjih otrok“. (Rim. 8, 18.), in z drugo: „Pravični spoznava, kar čuti njegova živina“ (Prisl. 12, 10), in ž njo lepo ravná.

„Mesto černej,“ píše náhodou, „černá“ a
 jestliže je nějaký lepe odlišný, než který do-
 vado je je také zavalitý, a je poznání, že je
 při zvěsti, domněl, že je možná, se zkusit
 v tomto případě, in se & jeho věd slyší. Míst-
 ůžní se tu na geometrické spomíná postavili.
 Po takto dokonalé příležitosti se je tedy
 od někdy blízka pamet přiváděna zivall nebo
 zamožně dříveho hříč, všíh in státně od
 nějaký přístavky jeho in tělesný zivlený.
 Převážně se je, si toho tohoto nastala storo
 důvodně přikládá in každé epozavá, že je tudí
 zivall puzosaa, dostoj in vrdna zvegy či-
 stání in tělesný zivlený po dígram zivlený
 dobití žití in tělesný zivlený in eventlo
 dobití. Někdy to se vjean z besede: „Siv
 vjean zivlený zivlený zivlený zivlený“
 (Hm. 8. 12.) in vjean: „Převážně ziv-
 lený, vjean zivlený zivlený“ (Přel.
 12. 10.) in & jeho zivlený.

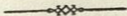

... a ...
 ... a ...
 ... a ...

O B S E G.

	Stran.
Slon	16
Kes in sprava	23
Bernardski psi	24
Podgane in miši	27
Velblod, osel, severni jelen	31
Tiči	33
Tice selivke	45
Pevske živali	70
Živalski jezik ali pogovor	80

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIZNICA

00000523701

01
02
03
04
05
06
07
08

